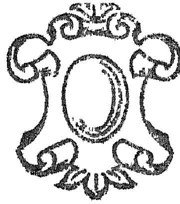
मधुराविजयं

गङ्गादेव्या विरचितम् ।



MADHURA VIJAYA

BY

GANGA DEVI.

MADHURA VIJAYA

OR

VIRAKAMPARAYA CHARITA

An Historical Kavya

BY

Ganga Devi

EDITED BY

G. HARIHARA SASTRI

Pandit, Sanskrit Publication Department, Trivandrum

AND

V. SRINIVASA SASTRI *Smritivisarada*

Pandit, Archaeological Department, Trivandrum.

(Second Edition Revised by the former).

—:O:—

Printed at

The Sridhara Power Press, Trivandrum.

1924.

 [Price *Annas Twelve.*

PREFACE.

(*First Edition*)

This work called the *Madhura-vijaya* or the *Virakamparayacharita* was written by a female author called Gangadevi, as is evident from the colophon, "इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजयनाम्नि वीरकम्परायचरिते" occurring at the end of the first and the second *sargas*. It is further clear from verses 39—41 of the seventh *sarga* that the authoress was a queen of the prince Kampana, the hero of the work, who ruled at Conjeevaram about 1367 A. D.

It is interesting to note that Sanskrit Literature claims a number of authors from among the fair sex. In Vedic times there were such highly cultured ladies as Gargi Vachaknavi, Badava Pratitheyi and others, who were seers of Vedic hymns, and whom Asvalayana mentions along with Sumantu, Vaisampayana and other venerable Rishis of old. Rajasekhara, the dramatist who is said to have flourished about 950 A. D., has immortalized in his verses the names of a few poetesses* whose capacity judged from the merit of their verses found in the extant anthologies, must have been of a high order. In his Kavyamimamsa, a work on poetics, Rajasekhara cites as authority the views of his gifted wife Avantisundari,‡ and also observes† that women too, like men, may become poets, as the inner genius and not the sex is the determining factor, and that there were highly accomplished daughters of kings and ministers who were not only well-versed in Sastras but were also blessed with the poetic gift. Later than our authoress, there flourished in the Court of

* We find mention of the following names of authoresses in Sanskrit literature viz., Indulekha, Kuntidevi, Gaurika, Prakasa-datta, Phalguhastini, Muktapida, Marngmala, Maurika, Prabhudevi and others.

‡ *Vide* pp. 23, 46 and 57, Gaikwad Oriental Series No. I (1917).

† Ibid, p. 57.

Achyutadevaraya at Vijayanagara in the early part of the 16th century A. D. a lady author by the name of Tirumalambika,† who is said to have written a *Champukavya* called the *Varadambikaparinaya* commemorating the marriage of Achyutadevaraya and Varadambika. The poetess Ramabhadramba‡ has written a beautiful *kavya* known as the *Raghunathabhyudaya* in honor of Raghunatha-Nayaka of Tanjore, a great patron of learning and an author of many Sanskrit works, who ruled over Tanjore in the early part of the 17th century A. D. In the court of this king had also flourished the illustrious poetess Madhuravani, who is known to have composed many Sanskrit poems and written a *mahakavya* rendering the *Andhra-Ramayana* of her patron into Sanskrit. From this work we further learn that there were several other ladies along with her who were eminent in poetry and other fine arts.* We can thus see that there have been several female poets shining now and then, in the realm of Sanskrit Literature; but we have been able till now to come across only a very few of their works.

Among the productions of the post-Vedic poetesses known to us at present, the *Madhuravijaya* appears to be the earliest. The historical value of this work is ably discussed in the introduction to this work; and we shall write here a few words regarding its poetical merit. The authoress instead of drawing the subject matter from the well-known Itihasas, as is usual with the generality of Sanskrit poets, has chosen the biography of her royal consort as a fit theme to exhibit her remarkable poetical talents. The work is in the form of a classical *kavya* conforming to the rules laid down in the treatises on poetics and contains the usual lengthy description of the seasons, the twilight, the rising of the moon and other necessary topics. The authoress writes in the Vaidarbhi style

† This we learnt from Mr, T, S, Kuppusvami Sastriar of Tanjore. Compare also No. 9 of the Madras Epigraphical collection for 1904.-Epig, Annl. Rept. for 1904. p 36.

‡ *Vide*. the 'Madras Christian College Magazine.' May--June, 1917.

* *Vide*, the 'Indian Review,' Madras, Vol, XI (1908), pp. 106-111,

and her thoughts which flow with ease and simplicity are clothed in diction at once beautiful and charming. Her similes are grand and drawn direct from nature, with none of the conventional pedantry of grammar or rhetoric, which so largely spoils the productions of later day poets.

In paying a tribute to Kalidasa, the authoress observes,

"शाश्वतं कालिदासस्य कवयः के न बिभ्रति ।
इदानीमपि तस्यार्थानुपजीवन्त्यमी यतः ॥ "

and appears to include herself among those who tread the path of that master-poet. She has adopted certain scenes and descriptions which are favourite with Kalidasa, but they are transformed at the mint of her imagination, and Invested with a new significance. We shall quote two verses in support of the above statement. Kalidasa describes the pregnancy of a lady in the *Raghuvamsa*, thus :—

"शरीरसादादसमग्रभूषणा मुखेन सालक्ष्यत लोध्रपाण्डुना
तनुप्रकाशेन विचेयतारका प्रभातकल्पा शशिनेव शर्वरी ॥" (III, 2.)

and the march of a king with his army thus :

"स सेनां महतीं कर्षन् पूर्वसागरगामिनीम् ।
बभौ हरजटाभ्रष्टां गङ्गामिव भगीरथः" ॥ (IV, 32.)

Our authoress describes the same subject in a similar figure in the verses:—

"मुखेन तन्वी शरपाण्डरेण विमुक्तरत्नाभरणा विरेजे ।
विलूनराजीववना दिनान्ते छायाशशाङ्केन शरन्नदीव ॥ " (II, 2.)

"स नयन् महतीं सेनां व्यरुचद् वीरकुञ्जरः ।
पयोदमालामाकर्षन् पौरस्त्य इव मारुतः ॥ " (IV, 35.)

but has however invested her ideas with a new beauty that they appeal to our imagination with as much freshness as if they were her own.

The edition of this work is based on a single palm leaf manuscript belonging to Pandit Mr. N. Ramasvami Sastriar, Head Pandit, Office of the Curator for the publication of Sanskrit works, Trivandrum. It was found in an extremely worn-out manuscript volume, combined with the disarranged leaves of portions of the *Siddharthacharita* or *Padyachudamani* and a *nataka* of unknown name. It is written in grantha characters, and is not free from errors. The *Madhuravijaya* begins on the 109th leaf and closes abruptly on the 169th leaf. It is not possible to infer how many more leaves of the manuscript have been lost. A few leaves are also missing in the middle of the manuscript and most of the remaining ones are bored with holes by insects. The first five *sargas* of the manuscript are, to some extent, continuous but the remaining portions are fragmentary. As it stands at present, the manuscript contains the history of Kampana up to the defeat of the Muhammadans at Madura ; but if the title *Madhuravijaya* be significant, it cannot be far from right to infer that the work did not contain more than a *sarga* at the end. The letters or words that we have inserted in the place of those that have been lost are marked with asterisks and enclosed within brackets.

G. HARIHARA SASTRI
&
V. SRINIAVASA SASTRI
(*Smritivisarada.*)

TRIVANDRUM,
10th October 1916.

SECOND EDITION.

The work was first brought out as a pure labour of love and little had I thought that there would be any necessity for the work to go through the press again. However, with the favourable reception it has received at the hands of the Sanskritists and on account of its having been prescribed by the University of Madras as a text-book for the B. A. Degree Examination-Group VI, the few hundred copies of the first edition have now been sold out, and I have been urged by friends to issue a second edition.

Mr. R. Sewell, the author of "A Long Forgotten Empire" thinks that Kampana starting with a large army from his capital could not have reached Mulvay (Kantakanana-pattana) in five or six days' march as stated in the work (vide. page 21-sloka 47) and that this apparently incorrect statement detracts

from the historical accuracy of the work. As the distance between the Vijayanagara capital and Mulvay (N. Arcot) is likely to be only about 150 miles, it is not impossible that the army intent on a sudden manoeuvre which was calculated to take Sumbuvaraya by surprise could have, by forced marches at the rate of 30 miles a day, covered the distance in five or six days, and that there may not have been any necessity for the *kavya* to exaggerate its hero's achievement at the cost of historical veracity.

Some Pandits are loath to admit that such a fine composition as the *Kamparayacharita* could have been the production of a woman, and they would have us believe that it may have been the work of a court-poet, which had been mothered on the queen Gangadevi. This scepticism on the part of Pandits which implies an unwarranted denial of poetic genius in women may well be convincingly answered by what has already been said above, that Sanskrit Literature can boast of quite a fair percentage of women as distinguished votaries of the poetic muse.

That this work was popular among the literati is evident from the fact that it appears to have served as a model for the Raghavendravijaya, a *kavya* composed by Narayana Kavi in honor of the Madhvacharya, Raghavendra Svamin, the pontifical head of the Sumatindra-math in the 17th century A. D.; for the tell-tale similarity in several ideas and expressions in both the poems could not have been the result of mere chance. A few parallels are cited below for purposes of comparison:

Madhuravijaya.	Raghavendravijaya.
चेतसोऽस्तु प्रसादाय	सुधीन्द्रयोगिनं वन्दे
सतां प्राचेतसो मुनिः ।	साधुसत्कृतसम्पदम् ।
पृथिव्यां पद्यनिर्माण-	सगद्यपद्यनिर्माण-
विद्यायाः प्रथमं पदम् ॥ (I-5)	विद्यायाः प्रथमं पदम् ॥ (I-10)

वाणीपाणिपरामृष्ट-	वाणीपाणितलासक्त-
वीणानिक्काणहारिणीम् ।	वीणारवविडम्बिनी ।
भावयन्ति कथं वान्ये	नानाप्रबन्धचतुरा
भट्टबाणस्य भारतीम् ॥ (I-8)	भाति नारायणार्यगीः ॥ (1-6)
निर्दोषाप्यगुणा वाणी	अदोषाप्यगुणेत्युक्ति-
न विद्वज्जनरञ्जिनी ।	स्त्यक्तुं युक्ता न मे बुधैः ।
पतिव्रताप्यरूपा स्त्री	पतिव्रतागुणेत्येव
परिणेत्रे न रोचते ॥ (I-19)	पत्या किं त्यज्यते प्रिया ॥ (I-23)
गुणं विहाय काव्येषु	काव्ये गवेषते कश्चिद्
दुष्टो दोषं गवेषते ।	दोषमेव गुणं परः ।
वनेषु त्यक्तमाकन्दः	पिचुमन्दं यथा काकः
काको निम्बमपेक्षते ॥ (I-20)	पिकश्चूतलतां यथा ॥ (I-25)

It is much to be regretted that it has not been possible to secure a complete manuscript of the work, and consequently this edition differs very little from the former except that a few textual corrections, the result of further study and careful revision, have been inserted.

Pandit Mr. V. Srinivasa Sastri who had participated in the pleasure of bringing out the first edition of this small work and who would, with his untiring patience, perhaps have succeeded in procuring a more perfect manuscript is now no more, and in his untimely death Sanskrit research has lost a persevering and conscientious worker. My best thanks are due to Pandit Mr. R. Harihara Sastriar, Head Pandit, Sanskrit Publication Department, Trivandrum, who read the text in proof and gave me a few welcome suggestions.

G. HARIHARA SASTRI.

INTRODUCTION.

ONE of the most interesting manuscripts that have been discovered in recent times is the *Kamparaya-charita* of Gangadevi. It is interesting in more ways than one—firstly, because it is a work of great historical importance, dealing as it does with a period of which little or nothing is satisfactorily known; secondly, because of the gifted authoress, Gangadevi, who was herself one of the queens of the prince Kampana, the hero; and lastly, because of the sonorous language and beauty of the poem. But, unfortunately no more than a single copy of it has hitherto been forthcoming, and that too a very much damaged one. There are here and there large blanks left out by the scribe in the copy available to us, a fact evidencing the broken state of even the original from which the copy was made; but even the portions that have been brought to light now, are full of interesting information regarding the conquest of Madura by Kampana. We shall discuss the merits of the work, its authoress and the history contained in it after we have given an abstract of its contents.

The existence of this remarkable manuscript was first brought to my notice by my friend Pandit G. Harihara Sastr of Trivandrum; and from the abstract of contents of the *kavya* supplied to me by Pandit V. Srinivasa Sastri, I am enabled to give below an account of the poem *Madhuravijaya*.

CONTENTS OF THE POEM. The story begins with Bukkaraja, the brother of Harihara, who was reigning at Vijayanagara situated on the bank of the river Tungabhadra. His vassals and generals were respectful, loving and loyal to him, and his enemies' armies were always in a disturbed state of mind on account of his ever-growing prowess. The water that flowed from his hands in making gifts was able to revive the tree called *dharma* which had withered away owing to the increase of sins in this Kali age. He had plenty of elephants, horses and other

divisions of the army; and all the kings and chiefs living in the regions bounded by the Vindhya mountains on the north, by the Malaya mountains on the south, by the Udayachala on the east and by the Astachala on the west owed him allegiance. In his capital, there were *gopuras* as tall as the peaks of Meru, beautiful pleasure gardens with hillocks and artificial baths. The river Tungabhadra served as a moat to the city of Vijayanagara, which was also surrounded by lofty fortified walls all round. In Pampa (Hampe), a suburb of this city, there was the temple of Virupaksha. The rule of Bukkaraya was so peaceful and so productive of good to the people that the citizens began to entertain doubts if Manu himself had not incarnated in the person of Bukkaraya. Though his mind paid regard equally to *dharma*, *artha* and *kama*, he had still a partiality for the first *purushartha*. He had several wives, but he loved Devayi more than the others. Enjoying thus all the various pleasures of life, king Bukkaraya was ruling the earth.

Devayi, the queen of the king of Kuntala, gave birth first to a prince named Kampana; and after him were born Kampana (?) and Sangama. These three sons of Bukka by Devayi resembled in their lustre the three eyes of Siva. While pregnant with the elder Kampana, the queen-mother Devayi had desired a sacred plunge in the holy waters of the Tamraparni. (The author by mentioning this fact implies that the desire of the mother to bathe in the Tamraparni so affected the unborn child that when the child grew up to manhood, his inclination was to extend his conquests as far south as the Tamraparni and reach its bank.) When the prince was born, he was named Kampana because he made his enemies quake with fear at the very mention of his name. The youthful Kampana (wherever this name occurs in subsequent portions, it is used to denote only the elder of the two sons of Bukka, who are said to have borne the same name) was well-versed in all the *kalas* (branches of learning) and was equally well-trained in the use of arms. While Kampana was yet young, his father Bukka summoned him to his presence, discoursed to him on the evils that befall young princes by

their indulgence in women, gambling, hunting, drinking spiritnous liquors, and so on, and strongly advised him to avoid even the thought of them from entering his mind. He then pointed out to his son the necessity of conducting himself so well that even the fickle Lakshmi should become pleased to abide with him for ever. Finally, he told the prince that a large number of the powerful generals (*samanta-rajas)* of the kingdom would, through his own influence, show subordination and good will to him (Kampana) and be ever ready to serve him faithfully. Well furnished as he was with elephants, horses and men, his father directed him to give full scope to his prowess and also showed him the direction in which the prince could exhibit his own vast skill in arms, the power of his army and the loyalty of his generals. The Dravida chief, named Champaraya, ruling over the Tundira-mandala (the Tondaimandala) was first recommended to receive the warlike attention of the ambitious prince and after subduing that chief, Kampana was to make Kanchipura his head-quarters, till a propitious time should come, when he could be able to attack and conquer the Vanyarajas further south and the Turushkarajas reigning at Madhura. The prince Kampana very much appreciated the valuable advice given him by his father and, resolving at once to carry it out faithfully, he declared his intention to all the generals under him and ordered them to make themselves ready to start out the very next day. He then embarked on his expedition for the conquest of the south.

When the next day dawned, Kampana, having attended to the usual ablutions of the morning, directed the commander of his forces to march the armies towards the south. No sooner was the order given than the battle drums began to resound everywhere. Thousands of elephants with carpets on their backs, horses fully caparisoned and men protected in their mailed coats, gathered together. The infantry consisted of men of various countries and carried the different weapons named the *kripana*, the *karpana*, the *prasa*, the *kunta*, and the *kodanda*; the generals of the army, men of high birth and

rank, adorned with all such ornaments as are worn on the occasion of going out for the conquest of enemies, gathered in the gateway of the palace, awaiting the arrival of Prince Kampana. Flags were unfurled and umbrellas made of white silk were held up just before the prince came out. The brahmans recited the *Atharvana-mantra* and blessed him to become victorious. The cry of "*jaya*" rang out everywhere. Kampana approached the gate of his palace, where was held ready his favourite horse and mounted on it; the generals and other distinguished personages waiting outside for his arrival wished him success by holding both their hands in the *anjali* pose over their bowed heads. The poem states that the Chola, the Kerala and the Pandya kings, baton in hand, proceeded forward on foot to make way for Kampana's horse. The women-folk of the town threw fried rice on the person of Kampana, in benediction, voicing forth their prayer that he should obtain success in his expedition. In the course of five or six days Kampana crossed the borders of the Karnata country and reached the town called Kantakanana,* where he pitched his camp for some time, awaiting a fair opportunity to attack king Champa. He marched his armies to Virinchipuram on the bank of the Palar, and making it his base of operations, he entered the country of Champa; and in the fierce battle that took place between the contending armies of Kampana and the Dramida king, the latter, being beaten, ran away in the direction of his capital. But Kampana did not leave Champa alone, but pursued him, took his capital and made it his camp, from there to attack the strong fortress on the hill Rajagambhira, in which he had taken refuge. In the siege that was laid to this hill-fortress, the army of Kampana did much damage to that of Champa by arrows, while a large number of soldiers belonging to the army of Kampana died by the stones which were shot from the catapults set up in the fort above. After a hard siege of several days, the Karnata

---

* The name Kantakananapattana is an exact, but meaningless, rendering into Sanskrit of the vernacular name Mul-vay-pattanam.

soldiers succeeded in scaling the hill with ladders and attacked the garrison inside the fort. Unable to bear any longer the charge of the Karnata army, Champaraja sallied forth to offer personal resistance to the assailants. However much the generals desired to fight with him in single combat, Kampana would not permit them to do so, reserving such an honour for himself. Champa and Kampana met each other in single combat, swords in hand, and Champa was killed. Then prince Kampana proceeded victoriously to Kanchi, settled down there and began to rule the Tundira-mandala with due observance of the *dharmas* appropriate to the *varnas*.

Making the large city of Marakata the seat of government of the newly acquird province, Kampana, to please the people of the country, first reduced all taxes and ruled sagaciously so as to be loved by all. The kings of the Magadha, Malava, Sevuna, Simhala, Dramila, Kerala and Gaula countries waited at his gate to have an audience in his court. At home in his palace, prince Kampana sometimes spent his time in the enlightened company of poets and scholars, and sometimes with the ladies of the zenana, enjoying the pleasures appropriate to the six *ritus* and the recreations proper to the various seasons, such as *jalakrida* and gathering flowers in gardens.

It is in this context that we learn that Gangadevi, the authoress, was the Queen of Kampana, for at the request of her royal consort, she revels in some beautiful descriptions of the rising moon etc. [It is however unfortunate that in this particular part of the poem we find a large number of *lacunae*, which can be filled up only when more copies of the work are available ; and for this it is imperative that active search should be made by all true lovers of the history of India for a better manuscript. In spite of the gaps, we are still able to pursue the thread of the narrative.]

One day, a strange woman appeared before king Kampana and complained in the following strain about the occupation of the south by Turushkas, and its evil effects. " O King! The place known as Vyaghrapuri (Chidambaram, Perumparrapuliyur) has become truly so, for tigers inhabit it now where

men dowlt once; the *viamana* (dome of the central shrine) of Srirangam is so dilapidated that now it is the hood of Adisesha alone that is protecting the image of Ranganatha from the falling debris. The lord of Gajaranya (Tiruvanaikka, Jambukesvaram near Srirangam), who once killed an elephant to obtain its skin for his garment, has now again been reduced to the same condition, because he has been stripped bare of all clothing; while the *garbhagriha* (central shrine) of many an other temple is crumbling, its *mandapas* overgrown with vegetation and its ponderous wooden doors eaten up by white ants. In the temples which once resounded with the joyous music of the *mridanga* (a kind of drum), there is heard at present only the howl of the jackals that have made them their abode. The river Kaveri, that was curbed by proper dams and flowed in regular channels, has begun to breach in all directions. In the *agraharas* where the smoke was seen to curl up from the fire-offerings (*yagadhuma*), we have now the offensive-smelling smoke issuing from the roasting of flesh by the Muhammadans, and the sonorous chant of the Vedas has been replaced by the harsh voice of these ruffians. The beautiful cocoanut trees which once graced the gardens surrounding the city of Madura, have been cut down by these intruders, and in place of these, we have gruesome substitutes in the form of iron *sula*, which are adorned with garlands of decapitated human heads strung together. The water of the river Tamraparni, which used to be rendered white by the sandal paste rubbed away from the breasts of youthful maidens at their bath, is now flowing red with the blood of cows slaughtered by these great sinners." Thus did the strange lady describe to Kampana, the fate that had overtaken the fair south, and drawing out from her girdle a resplendent sword, addressed the king once again as follows: "O Sovereign! Once upon a time the divine Visvakarma, gathering the splinters from the weapons of all the Devas and smelting them together, shaped this strange sword and presented it to Paramesvara for gaining victory over the *daityas*. By performing a severe penance, one of the Pandya kings obtained it from Lord Paramesvara. With

the help of this divine weapon the descendants of this race continued to rule the kingdom prosperously for a very long period; but by a misfortune the princes of the Pandya dynasty lost the virility of their sires. Agastya, having secured this remarkable sword, presents this now to you. By wielding this sword, you will attain unabating vigour and the weapons of the enemy will become powerless against you. Just as Krishna slew Kamsa in Mathura in olden times, O King! do you also proceed now to the Southern Madhura and slaughter the Mussalman king, the enemy of the world, and set up several pillars of victory on the bridge of Rama (between the mainland and the island of Ramesvaram). During your administration of the south, you should also build a strong dam across the Kaveri, and make her flow in a manner useful to the agricultural population......" (Because there are blanks at the beginning and the end of this portion, it is impossible to ascertain who the strange lady was, who had pleaded so pathetically before Kampana, how she happened to obtain the divine sword and who had sent her on her mission. We should perhaps presume that she was herself a divine being, one of the guardian deities (*nagara-devatas*) of Madura, who, not being able to bear the sinful acts of the Mussalmans, had repaired to the *asrama* of Agastya, the family-priest of the Pandya kings and consequently perhaps the legitimate custodian of their heirlooms, and had obtained the sword from him for ridding the Madhurarajya of the Muhammadans.)

Lastly, the poem describes vividly the encounter between the armies of Kampana and the Sultan of the south. Finding that his army was getting routed, the Yavana king (the Muhammadan chief) of Madura came out to offer single combat to prince Kampana, which was readily accepted. After several attacks on each other, the crow-banner of the Muhammadan chief was first cut down and next the string of the bow held by him. Then, with swords in their hands, they came to close quarters, and after a few moments' engagement Kampana despatched his opponent with a blow from his divine sword. The head of the despoiler of the kingdom of the Ballalas and the

subverter of those of the Cholas and the Pandyas thus fell at last on the ground and licked the dust, and the Devas showered celestial flowers from above on the victor. So much about the contents of the poem.

HISTORICAL VALUE. Let us now proceed to examine critically the contents of the poem and show their great value for the construction of the history of the Vijayanagara kingdom for a short time after its foundation.

Be it noted that the invocations at the commencement of the work are addressed to Ganesa, then to Parvati and Paramesvara and then to the guru Kriyasakti. Kriyasakti was a famous Saiva teacher and a Kulaguru of the kings of the first Vijayanagara dynasty. He was held in very high esteem and veneration by them, as is evident from the way in which he is referred to in the inscriptions of Harihara II,

"विरूपाक्षः साक्षात् कुलपरमदैवं कुलगुरुः
क्रियाशक्त्याचार्यः कलिकलभकण्ठीरवयशाः"

"श्रीक्रियाशक्तिदेवदिव्यश्रीपादपद्माराधकः श्रीवीरहरिहरमहाराजः"

Prominent among his disciples stood the great Madhava Mantrin or Madhavamatya who has also deified him as an *avatara* of Siva, in a number of inscriptions. It is quite natural that, the authoress Gangadevi, the Queen of Kampana, should at the outset of her work, liken the *kulaguru* of her husband to god Siva and invoke his blessings for the success of her literary production.

Madhava-Mantrin, the son of Chaunda-Bhatta of the Angirasa-gotra, was a minister of Bukka I and Harihara II, and he appears to have done much for the consolidation of the Vijayanagara Empire. Himself a great warrior, he waged war with the Turushkas in the province bordering on the western ocean and conquered them and was made Governor of the province by Bukka I. He was also a renowned scholar,

wrote the commentary called Tatparyadipika on the Sutasamhita, set in order the deranged Upanishadic lore, and was consequently known as the उपनिषन्मार्गप्रतिष्ठागुरुः ।

It has to be noted that Madhava-Mantrin was a different person from Madhavacharya, the encyclopedic author and commentator. Madhavacharya was the son of Mayana of the Bharadvaja-gotra and was also the *kulaguru* and minister of Bukka I, and when he entered the ascetic order of life, he came to be known as Vidyaranya. His two brothers were Sayana and Bhoganatha, of whom the former distinguished himself like Madhava-Mantrin as a wielder of the pen, the sceptre, and the sword. Sayana who wrote the famous commentaries on the four Vedas in conjunction with his illustrious brother Madhavacharya, was the minister of Bukka I, Kampana, Sangama II and Harihara II, and he appears also to have taken part in Sangama's campaign against Champa. *

Harihara I lived, according to the latest inscription of his reign hitherto discovered, till S' 1268, which is also the initial date of the reign of his brother Bukkadeva I.† Bukka advised his son Kampana to conquer the south only after his accession to the throne, that is, some time after S' 1268. Kampana and his general Goppana seem to have lived, till about S' 1275, not far from the capital. § It is from the year S' 1282 that Kampana figures as the governor of the Mulvagilu-rajya ‡ and in the course of one year his conquest extended over the Tondai-mandalam. An inscription dated S' 1283 is actually found engraved in the Siva temple at Achcharavakkam.¶ The conquest of the Tondai-mandalam should therefore have occurred between S' 1282 to 1283.

---

* See Indian Antiquary, Vol. XLV (1916), pp. 1-6, 17-24.

† Ep. Carn., Shimoga Dt., Tl. No. 154—Margasirsha su. 2, Vyaya, S' 1269.

§ See No. 523 of 1906 of Madras Epig. Colln.

‡ Ep. Carn., Kolar Dt., Bp. No. 31.

¶ No. 250 of 1901, Ep. An. Rept.

Let us now turn our attention to the account of the subjugation of the Tondai-mandalam, as graphically narrated in the poem. It is stated that Kampana with a large army commanded by eminent generals first moved on to the bank of the river Palar (*Dugdha-sarit*) and encamped in the town of Virinchipuram.

It should be noted here that at the time of this event, as it is even now, the high road between the country on the east of the plateau of Mysore and the low-lying western taluks of the North Arcot district bordering on the Mysore State, lay through the Mugli and the Sinigunta passes in the Eastern Ghats. The former of these is in the Chittur taluk and the rise of the ghat is gradual, admitting of wheeled traffic. The Sinigunta pass, on the other hand, leads from Gudiyattam to Palmaner and the road through it joins the road from the Mugli pass. The ascent up this pass is steep and an army consisting of a large number of elephants, horses and infantry, and carrying with it a long train of supply wagons, would naturally have chosen the easier route, namely, that through the Mugli pass.

The immediate object of the move was to attack and subjugate the powerful chief of the region bordering on the Palaru—the Champaraya, Samparaya or Sambuvaraya of the poem and the inscriptions. He appears to have ruled over a large tract of country with Padavidu as his stronghold and perhaps Conjeevaram as his capital. As soon as the army of Kampana was sighted at Virinchipuram, Sambuvaraya opposed its fording the river and gave battle to it near Virinchipuram. After some fighting, his army had to suffer defeat at the hands of the powerful forces of the Vijayanagara king and it fled in the direction of Padavidu, with the enemy in hot pursuit. Sambuvaraya with a select portion of his army, however, took refuge in the strong fortress on the hill called the Rajagambhira hill near Padavidu, and defended it with all the strength that he could muster.

This Rajagambhira hill might be identified with either Padavidudrug or Karnatikghar. Padavidudrug is situated very near the village of Padavidu, whereas Karnatikghar is at a distance of seven or eight miles south. The latter was strongly fortified, and has even now the fort in a fairly good condition; so it was better fitted to offer an effective resistance to the attacks of a powerful army such as that of Kampana rather than Padavidudurgam. But the identification of Karnatikghar with the Rajagambhiramalai is negatived by one of the inscriptions found in Padavidu itself, which fixes the position of Rajagambhira hill near Murugamangalappattu; and as this village is in the Arni Division a little to the east of the fort of the Padavidudurgam, it is certain that only Padavidudurgam has to be equated with the Rajagambhira hill. This hill received its name from one Rajagambhira Sambuvarayan, an ancestor of the Champaraya of the time of Kampana. Rajagambhira Sambuvaraya lived in the reign of Rajaraja III as a subordinate of that Chola king and flourished about the Saka year 1180.*

In his Annual Report on Epigraphy for 1899 Mr. V. Venkayya has incorrectly identified the Rajagambhirarajya with the Pandya country, relying on the Tiruppuvanam grant which mentions Rajagambhira as a title of Jatavarman Kulasekhara; but in view of the data now available, this *rajya* connotes the country surrounding Padavidu and Padavidudurgam, which belonged to Rajagambhira Sambuvaraya. The inscription of Kampana dated in S 1287, found in Tiruppukkuli near Conjeevaram which records that Kampana Udaiyar son of Bukkana Udaiyar became permanent on the throne after taking possession of Rajagambhirarajya no doubt refers to this heroic achievement panegyrised by his queen in the present *kavya*.

The *Madhuravijaya* is alone in stating that the Champaraya who opposed Kampana in the Rajagambhirarajya was killed by the latter. The Sanskrit *Ramabhyudaya* and the *Saluvabhyudaya* and the Telugu *Jaimini Bharatam* and the *Varahapurana* all agree in asserting that he was either defeated and reinstated in his original place or terrorised into

* S. I. Ins., Vol. I, p. 111.

obedience and vassalage, but never as having met with his end. We do not know if the authoress of the *Madhuravijaya* has represented the opponent of her hero as having been killed, either through an inadvertance or as a conscious artifice intended to heighten the poetic effect of the narrative. If Rajanarayana Sambuvaraya, the contemporary of Kampana, were really killed and dead, the Champuraya who is said to have accompanied and helped Jini-Gundayadeva against the Sultan of the South should have been the son of the deceased Sambuvarayar; but it appears probable that Rajanarayana-Sambuvarayar did not suffer death on the occasion of his vanquishment by Kampana.

Having conquered the Dravida king Sambuvarayar and reduced him to the position of a tributary, it was easy for Kampana to make Conjeevaram his residence. The occupation of Conjeevaram by Kampana should have taken place in the year S' 1283. It was while he was sojourning at Marakata-nagara as his capital that he is said to have been visited by a mysterious lady who presented him with the divine sword. The town of Marakatanagara† has not yet been identified. It continued to be the seat of a Governor of the Vijayanagara Empire who was generally chosen from the members of the royal family. Virupaksha or Viruppanna was ruling here and after him, Srigiribhupala, brother of Pratapa Devaraya II.*

After receiving the divine sword from the unknown lady Kampana had to wait patiently for a long time to strike a well-timed blow at the Turushkas holding Srirangam and Madura. The *Srirangam-Koyilolugu* gives an account of the events that took place since the occupation of Kanchi by the representative of the Vijayanagara Empire.

From this quasi-historical temple chronicle we learn that Goppanarya, the Brahmana general of Kampana, was placed by his master in charge of the province of Senji (Gingi). He was a Srivaishnava by persuasion, and belonged to the Bharadvaja

* Ep. Ind., Vol. VIII., pp. 308—312.

† Can this be Virinchipuram itself? G. H.

gotra and the Apastamba-sutra. On one occasion when he had gone to Tirupati on a pilgrimage, he found in the central shrine of the temple of Venkatesa an additional bronze image, and learnt on enquiry that it was the image of god Ranganatha of Srirangam, which, after having been taken away from that temple shortly before the Turushkas entered it, to Tiru naravanapuram (Melkote) by way of Jyotishkudi, Tirumalirun-cholai (Alagarkoyil), Kolikkodu (Calicut), and Punganur, had been kept there for some time and had been finally brought to Tirupati (Tirumala). On hearing this account from the priests, Goppanna induced them to permit him to remove the image to his capital and keep it in *puja* there, until such time as the Mussalmans could be driven out of Srirangam. With the consent of the priests he took it, and housed it temporarily with *puja* in the beautiful rock-cut shrine on the hill at Singavaram, a suburb of Senji.

The chief of the Mussalman garrison that had been left behind at Srirangam, stayed for some time in the temple of Ranganatha, but finding his health suffering by his stay in the island, he removed his quarters to Samayavaram (Kannanur), situated at a distance of six miles to the north, which he fortified with the stones obtained by demolishing one of the outer enclosures of Srirangam. At this time, Singappiran, a Kaniyala-Brahmana of an adjoining village secured a post in the service of the Muhammadan chief, through the influence of a Hindu dancing-girl of Srirangam, who had entered into intimacy with that Mussalman solely with the object of saving the temple from destruction, and was continuing to discharge his duties apparently faithfully to his new master. As soon as the news of the establishment of a powerful kingdom at Anegundi (Vijayanagara), the conquest of the Tondai-mandalam by the representative of that kingdom, and the esablishment of a gubernatorial seat at Senji presided over by a Vaishnava Brahmana, reached the people of Srirangam, Tirumanattun-nambi, the son of Singappiran, despatched Uttama-nambi, one of the *sthalattar* to Senji to inform Goppanarya that he would be communicating to the

Governor news of the affairs of the Mussalmans from time to time, and that he should be prepared to start out with his army to crush the Muhammadans when the proper opportunity was intimated to him. Thus, then, was communication established between Senji and Samayavaram. Finally in S' 1293, just 10 years after Kampana occupied Conjeevaram, an invitation was sent to him by Tirumanattun-Nambi to march against the Muhammadans in Samayavaram and Srirangam, who had been degenerated by drink and debauchery and had become thoroughly powerless to resist an attack. Goppanarya proceeded against Srirangam, crushed the Mussalmans and re-set up the image of Ranganatha with great *eclat*.* On this occasion, old Vedanta-Desika returned also to Srirangam from his retreat at Satyamangalam and praised Goppanarya in two Sanskrit verses which were got engraved on the eastern wall of the first *prakara* of the Ranganatha temple. ‡ Such is the account found in the *Koyilolugu*.¶ But we find at Tiruppullani very near Ramnad an inscription of Kampana in the same year, S' 1293, clearly evidencing the fact that it was not only Srirangam that was wrested from the Mussalmans in S' 1293, but also the tract round Madura ruled over by them. †

There is no denying the fact that there was a Muhammadan

* Srirangam Koyilolugu, old edition, pp. 53, 54.

‡ Ep. Ind., Vol. VI, pp. 322—331.

† Tufnell's Hints to Coin Collector's, pp. 26—27 ; also Ep. Ind. Vol. VI, p. 324.

¶ In his South India and her Muhammadan Invaders, Dr. S. Krishnasvami Ayyangar has suggested that the events recorded in the Kamparayacharita should have happend between the years A. D. 1343-56. The coins of the Sultans of Madura disclose the names of as many as eight Sultans,—Ahsan Shah, AlauddinUdanji, Qutbu-d-din, Ghiyathu-d-din, Nasiru-d-din, Adil Shah, Fakru-d-din Mubarak-Shah and Alaud-d-din Sikhandar Shah, who had ruled for short periods from A. D. 1335 to 1343 and from A. D. 1356 to 1377, with an inexplicable interregnum of 12 years noted above; This blank is, according to the learned Doctor, explainable only by the possible victories of Kampana, and the restoration of the Ranganatha images, two of them—the original and a duplicate, has also been similarly interpreted.—G. H.

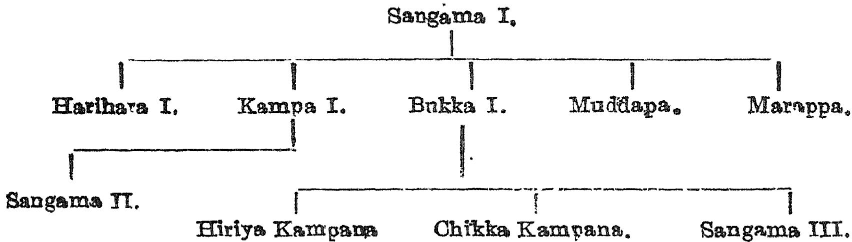
principality established at Madura which issued coins of its own. One of these coins bears on its obverse the words "Ahsan Shah 738" (of Hijra, *i, e.*, A. D., 1337-8) and the reverse "Al Hussainiyyu." One of the Sultans therefore seems to have been named Ahsan Shah, and since he lived in S' 1259, the person that should have suffered defeat and death at the hands of Kampana must be one of the successors of Ahsan Shah.‡ It took for Kampana ten years after his conquest of Champaraya to attack and defeat the Sultan of the South. Ever since this signal victory, the whole of the peninsula south of the Tungabhadra became practically the possession of the Vijayanagara Empire. The barrier in the shape of the Empire of Vijayanagara, which was raised by the hand of Providence to protect the virgin south from that ravishment her sister Northern India had suffered at the merciless and vandalistic hands of the Muhammadans, continued in tact for over two centuries until the fateful year A. D. 1565, when the magnificent Empire was shattered at the battle-field of Talikota by the confederacy of the Sultans of Bijapur, Golconda, etc., and the south became once again a prey to anarchy and disorder. Providence, at this jucture, ushered on the stage the British nation, who have once again restored order and peace over the whole of India.

One other fact worth noticing here is the mention of two sons of Bukka, both having the same name, Kampana. Inscriptions of *Hiriya* (or the elder)-Kampana and *Chikka* (or the younger)-Kampana are met with in the Madras Presidency and in the Mysore State. It has been the custom of the Epigraphists of the Madras Government to assign to the elder Kampana, son of Bukka, all the inscriptions which call the prince by the names Chikka-Kampana, Kumara-Kampana, Vira-Bukkaraya Kumara-Kampana; similarly, all those which used the prefix *Hiriya*, etc., before the name of Kampana were assigned to his paternal uncle Kampana.

---

‡ Ep. An. Rep., for 1903, Nos. 106 & 111.

Below is appended a table for easily understanding the relationships subsisting between the members of the first Vijayanagara dynasty, who are referred to in the course of this article: —



The introduction in the *Madhuaravijaya*, of another Kampana in the already confused state of the genealogy of the first Vijayanagara dynasty produces still greater confusion and difficulty in the way of a proper understanding of the value of the stone and the copper-plate documents that are unearthed from time to time. Confusion or no confusion, it is the duty of the historian to face the situation boldly and offer a scientific explanation of the facts brought to his notice. We know as a fact that Kampa, the brother of Harihara I, held the government of the province of Udayagirirajya, under the title and designation of the "Lord of the Eastern and the Western Oceans," and he seems to have died sometime before S' 1268–9, the date of the death of Harihara I, and of the accession of Bukka I. If he had not died before that year, it is difficult to understand how Bukka, the third son of Sangama, could have ascended the throne even when his second son Kampa was alive. The grant said to have been made by Sangama II, the son of Kampa I, on the annual ceremony of his father (the Bitragunta Plates, *Ep. Ind.* Vol, III), in the year S' 1278, should have been made on the tenth anniversary or so of his father, and not the first. In this connection, attention has to be drawn to the wording employed in the document, namely, that the occasion of the granting of the village recorded in the Bitragunta plates was the *pratyabda-kala*, meaning the day on which the annual ceremony fell, and therefore it need not necessaarily imply the first of such occasions only. If now it

is granted that Kampa I was dead long ago, any inscription dated after S' 1268, the presumed date of death of this prince, and having the name Hiriya Kampana in it, should necessarily be ascribed to the elder son of that name of Bukka I, and those giving the name of the prince as Chikka-Kampana should be allotted to the reign of the younger son. Anyhow, it has become now imperative to bear in mind the existence of one more Kampa, a younger brother of Kampana, the vanquisher of the Sultan of the South.

Then again, the name Devayi, the queen of Bukka I, is also a new one; and as no inscription mentions a name such as this among the queens of Bukka I, the *kavya* by giving out the name of the mother of Kampana has added one more fact to the stock of our knowledge of the South Indian History.

The inscriptions belonging to the time of Kampana are found in many parts of the southern districts of the Madras Presidency and in Mysore, covering a period ending with S' 1295, Ananda. He was alive, at least, till the first *tithi* of the bright fortnight of the Karttika month in the year Ananda; on that day he had done something which is not clear in the inscription, while yet he was ruling the earth.* A month after, Kampana seems to have died in Margasirsha, for his son Jammana-Udaiyar is found ruling over the Maratakanagara province. a fact which distinctly enables us to infer that Kampana was dead and Jammana ascended the gubernatorial seat of his father. There is also direct proof for this surmise in inscriptions; for two records found in Tiruvannamalai and Eyil and dated in the year S' 1296 † clearly mention that Jammana made certain gifts for the merit of his deceased father. The demise of Kampana some time before his father Bukka accounts for the accession of his younger brother, Harihara II, to the throne;

* S. I. Ins., Vol. I, p. 103, No. 72.

† Ep. An. Rep. No. 573/02 = 224/06.

if he were alive, he would have contributed to the shedding of a greater quantity of blood in the disputes of succession, which followed soon after the death of Bukka. (See *Ep. Ind.* Vol. XII, p. 162 about these disputes). Bukka died on a Sunday, the first *tithi* in the dark fortnight of the month Phalguna, in the year Nala corresponding to S'1298, that is, about two years after Kampana.§ The strenuous life of Kampana has thus contributed to the expansion of the dominions of the Vijayanagara Empire and to the governing of the subjugated provinces with wisdom and justice; he lived in the Tamil country for nearly thirteen years from S'1283 to 1296.

VASSALS OF KAMPANA.—This account of the life and the achievements of Kampana will not be complete, if we do not mention a few words regarding those faithful vassals who helped him throughout his career of stunning success in war and beneficent administration of the country. We have seen how the brahmana general Goppanna, the Governor of Senji, was rendering his services of a general and statesman. He was an officer under Kampana even so early as S' 1275. The minister of Kampana was Somappa-Udaiyar *(Aramane Mahapradhani)*. Saluva Mangi was, according to the *Saluvabhyudaya* and the *Ramabhyudaya*, one of the officers who accompanied Kampana in his campaigns against Sambuvaraya and the Sultan of the South; and for the meritorious services he rendered to his liegelord, he was styled *Samburaya-sthapanacharya* and for his munificent gifts to the brahmanas of Sriranga, *Sriranga-sthapanacharya*. Then two persons are mentioned in inscriptions as the *Mahasamantadhipatis*, that is, field-marshals of Kampana; they are Ramayyadeva and Mallappanavaru, and

§ Ep. Carn. Mysore Dt. Yd. No. 46.

they were with him in S'1283-4. The name of the palace-manager (*Aramanaikku Sarvanirvahakar*) was one Duggana and *Adappattu* Ilakkappar was his betel-bearer. *Pradhani* Somappadandanayakar and Annar-Goppannar are also mentioned in the *Srirangam–Koyilologu*.

From what has been discussed above, it would become evident how very valuable this manuscript happens to be for the intelligent construction of the history of the early period of the Vijayanagara Empire.

T. A. GOPINATHA RAO, M. A.,
Superintendent of Archaeology,
Travancore State.

TRIVANDRUM,
21st August 1916.

दासतां कालिदासस्य कवयः के न बिभ्रति ।
इदानीमपि तस्यार्थानुपजीवन्त्यमी यतः ॥ ७ ॥

वाणीपाणिपरामृष्टवीणानिक्वाणहारिणीम् ।
भावयन्ति कथं वान्ये भट्टबाणस्य भारतीम् ॥ ८ ॥

विमर्दव्यक्तसौरभ्या भारती भारवेः कवेः ।
धत्ते बकुलमालेव विदग्धानां चमत्क्रियाम् ॥ ९ ॥

आचार्यदण्डिनो वाचामाचान्तामृतसंपदाम् ।
विकासो वेधसः पत्न्या विलासमणिदर्पणः ॥ १० ॥

सा कापि सुरभिः शङ्के भवभूतेः सरस्वती ।
कर्णेषु लब्धवर्णानां सूते सुखमयीं सुधाम् ॥ ११ ॥

मन्दारमञ्जरीस्यन्दिमकरन्दरसाब्धयः ।
कस्य नाह्लादनायालं कर्णामृतकवेर्गिरः ॥ १२ ॥

तिक्कयस्य कवेः सूक्तिः कौमुदीव कलानिधेः ।
सतृष्णैः कविभिः स्वैरं चकोरैरिव सेव्यते ॥ १३ ॥

चतुस्सप्ततिकाव्योक्तिव्यक्तवैदुष्यसंपदे ।
अगस्त्याय जगत्यस्मिन् स्पृहयेत् को न कोविदः ॥ १४ ॥

स्तुमस्तमपरं व्यासं गङ्गाधरमहाकविम्
नाटकच्छद्मना दृष्टां यश्चक्रे भारतीं कथाम् ॥ १५ ॥

चिरं स विजयीभूयाद् विश्वनाथः कवीश्वरः ।
यस्य प्रसादात् सार्वज्ञ्यं समिन्धे मादृशेष्वपि ॥ १६ ॥

क्वचिदर्थः क्वचिच्छब्दः क्वचिद् भावः क्वचिद् रसः ।
यत्रैते सन्ति सर्वेऽपि स निबन्धो न लभ्यते ॥ १७ ॥

प्रबन्धमीषन्मात्रोऽपि दोषो नयति दूष्यताम् ।
कालागरुद्रवभरं शुक्तिक्षारकणो यथा ॥ १८ ॥

निर्दोषाप्यगुणा वाणी न विद्वज्जनरञ्जिनी ।
पतिव्रताप्यरूपा स्त्री परिणेत्रे न रोचते ॥ १९ ॥

गुणं विहाय काव्येषु दुष्टो दोषं गवेषते ।
वनेषु त्यक्तमाकन्दः काको निम्बमपेक्षते ॥ २० ॥

चौर्यार्जितेन काव्येन कियद् दीव्यति दुर्जनः ।
आहार्यरागो न चिरं रुचिरः कृत्रिमोपलः ॥ १२ ॥

तार्किका बहवः सन्ति शाब्दिकाश्च सहस्रशः ।
विरलाः कवयो लोके सरलालापपेशलाः ॥ २२ ॥

करोति कीर्तिमर्थाश्च कल्पते हन्ति दुष्कृतम् ।
उन्मीलयति चाह्लादं किं न सूते कवेः कृतिः ॥ २३ ॥

न प्रार्थनीयः सत्काव्यश्रुत्यै सहृदयो जनः ।
स्वादुपुष्परसास्वादे कः प्रेरयति षट्पदम् ॥ २४ ॥

तन्मदीयमिदं काव्यं विबुधाः! श्रोतुमर्हथ ।
मधुराविजयं नाम चरितं कम्पभूपतेः ॥ २५ ॥

आसीत् समस्तसामन्तमस्तकन्यस्तशासनः ।
बुक्कराज इति ख्यातो राजा हरिहरानुजः ॥ २२ ॥

यः शेष इव नागानां नगानां हिमवानिव ।
दैत्यारिरिव देवानां प्रथमः पृथिवीभुजाम् ॥ २७ ॥

तिग्मांशोरपि तेजस्वी शीतांशोरपि शीतलः ।
सागरादपि गम्भीरः सुमेरोरपि यः स्थिरः ॥ २८ ॥

विवेकमेव सचिवं धनुरेव वरूथिनीम् ।
बाहुमेव रणोत्साहे यः सहायममन्यत ॥ २९ ॥

जिष्णुना भुवनेशेन श्रीदेन समवर्तिना ।
सान्निध्यं लोकपालानां धरणौ येन दर्शितम् ॥ ३० ॥

हृदये चन्दनालेपैः कर्णे मौक्तिककुण्डलैः ।
सतां मुखे च कर्पूरैर्यस्याभावि यशोभरैः ॥ ३१ ॥

विरोधिवाहिनीनाथविक्षोभणपटीयसा ।
भुजेन भूभृता यस्य प्राप्ता कीर्तिमयी सुधा ॥ ३२ ॥

यस्य कीर्त्या प्रसर्पन्त्या गुणकर्पूरशालिनः ।
जगदण्डकरण्डस्य क्षौमकञ्चुलिकायितम् ॥ ३३ ॥

परिपन्थिनृपप्राणपवनाहारदारुणः ।
असृजद् भुजगो यस्य कृपाणः कीर्तिकञ्चुकम् ॥ ३४ ॥

यदीयो दक्षिणः पाणिः कृपाणीग्रहणच्छलात् ।
अशिक्षत विपक्षश्रीवेणीकर्षणकौशलम् ॥ ३५ ॥

लक्ष्मीश्चिराज्जगद्रक्षाजागरूकमुपेत्य यम् ।
योगनिद्राजडं विष्णुं कदाचिदपि नास्मरत् ॥ ३६ ॥

कलिकालमहाघर्मप्लुष्टो धर्ममहीरुहः ।
यस्य दानाम्बुसेकेन पुनरङ्कुरितोऽभवत् ॥ ३७ ॥

यस्याङ्घ्रिपीठसंघर्षरेखालाञ्छितमौलयः ।
आशास्वरिनृपा एव जयस्तम्भतया स्थिताः ॥ ३८ ॥

यत्प्रतापानलज्वालामालाकबलिता इव ।
कीर्तयः शत्रुभूपानामासन् मलिनमूर्तयः ॥ ३९ ॥

बद्धाः सभाङ्गणे यस्य भान्ति स्म जयसिन्धुराः ।
बन्दीकृता इवाम्भोदा जैत्रयात्रानिरोधिनः ॥ ४० ॥

यस्य सेनातुरङ्गाणां खुरैरुत्थापितं रजः ।
अकाण्डे राहुसन्देहं मार्तण्डस्योदपादयत् ॥ ४१ ॥

यद्विश्वविस्तृतौ स्वल्पा लक्ष्मीर्यक्षामरेशयोः ।
दूरे दुर्योधनादीनां संपत्साहस्यकल्पना ॥ ४२ ॥

तस्यासीद् विजया नाम विजयार्जितसंपदः ।
राजधानी बुधैः श्लाघ्या शक्रस्येवामरावती ॥ ४३ ॥

सुरलोकान्तसंक्रान्तस्वर्णदीमत्सरादिव ।
परिखाकारतां यान्त्या परीता तुङ्गभद्रया ॥ ४४ ॥

लक्ष्मीलतालवालेन क्ष्मावधूनाभिशोभिना ।
चक्राचलप्रकारेण प्राकारेण परिष्कृता ॥ ४५ ॥

स्फुरन्मणिप्रभाहूतपुरुहूतशरासनैः ।
सुमेरुशृङ्गसंकाशैर्गोपुरैरुपशोभिता ॥ ४६ ॥

उत्फुल्लचम्पकाशोकनागकेसरकेसरैः ।
वसन्तवासभवनैरारामैरभितो वृता ॥ ४७ ॥

कस्तूरीहरिणाक्रान्तकर्पूरकदलीतलैः ।
मनोभवमहीदुर्गैर्महिता केलिपर्वतैः ॥ ४८ ॥

कमलामोदमधुरैः कलहंसकुलाकुलैः ।
क्रीडासरोभिः सहिता मणिसोपानमञ्जुलैः ॥ ४९ ॥

यशस्स्तोमैरिवाशेषनगरीविजयार्जितैः ।
सौधैः प्रकाशितोत्सेधा शरदम्भोदपाण्डरैः ॥ ५० ॥

विकसद्वनितावल्लीविलासवनवाटिका ।
दक्षिणाशासरोजाक्षीफाललीलाललाटिका ॥ ५१ ॥

द्विजराजसमुल्लासनित्यराकानिशीथिनी ।
गन्धर्वगणसान्निध्यनव्यदिव्यवरूथिनी ॥ ५२ ॥

भुजङ्गसङ्घसंवासभूतेशमुकुटस्थली ।
सुमनस्स्तोमसंचारसुवर्णगिरिमेखला ॥ ५३ ॥

लीलेव दिष्टिवृद्धीनां शालेव सकलश्रियाम् ।
मालेव सर्वरत्नानां वेलेव सुकृताम्बुधेः ॥ ५४ ॥

(द्वादशभिः कुलकम् ।)

यस्यां प्रासादशृङ्गेषु लग्नं मार्ताण्डमण्डलम् ।
संधत्ते वीक्षमाणानां सौवर्णकलशभ्रमम् ॥ ५५ ॥

यत्सौधचन्द्रशालासु विहरन्त्यो मृगेक्षणाः ।
शशाङ्कमवलम्बन्ते मुक्ताकन्दुकशङ्कया ॥ ५६ ॥

यत्र सौधेषु सङ्गीतमृदङ्गध्वनिनादिषु ।
अकाण्डे ताण्डवारम्भं वितन्वन्ति शिखण्डिनः ॥ ५७ ॥

पद्मरागोपलोत्कीर्णप्रासादप्रान्तवर्तिनः ।
सन्ततं यत्र दृश्यन्ते सान्ध्या इव बलाहकाः ॥ ५८ ॥

सन्ध्यासु यत्र निर्यान्ति जालेभ्यो धूपराजयः ।
अन्तःप्रदीपिकालोकचकितध्वान्तसन्निभाः ॥ ५९ ॥

यद्दीर्घिकासु माणिक्यमयसोपानचारिभिः ।
क्षणदास्वपि चक्राह्वैर्विरहो नानुभूयते ॥ ६० ॥

यदङ्गनामुखाम्भोजलावण्यालाभलज्जितः ।
कलङ्कच्छद्मना चन्द्रो व्यनक्ति हृदयव्यथाम् ॥ ६१ ॥

यत्र स्त्रीणां कटाक्षेषु यूनां हृदयहारिषु ।
पुष्पास्त्रसंचये वाञ्छां मुञ्चते पञ्चसायकः ॥ ६२ ॥

मरालैर्मञ्जुमञ्जीरशिञ्जिताकृष्टमानसैः ।
लीलागतिमिव प्राप्तुं सेव्यन्ते यत्र योषितः ॥ ६३ ॥

यत्रावलम्बसादृश्यवाञ्छाविमतमम्बरम् ।
प्रायः पयोधरोत्सेधैर्निरुन्धन्ति पुरन्ध्रयः ६४ ।

यत्र वामभ्रुवामेव काठिन्यं स्तनमण्डले ।
कौटिल्यं कबरीभारे कार्श्यं मध्ये च दृश्यते ॥ ६५ ॥

यच्छाखानगरीं पम्पामनेकधनदाश्रिताम् ।
अधितिष्ठन् विरूपाक्षो न स्मरत्यलकापुरीम् ॥ ६६ ॥

स तस्याममरावत्यां पुरुहूत इव स्थितः ।
अशिषद् द्यामिव क्षोणीमनन्यपराक्रमः ॥ ६७ ॥

मित्राभ्युदयदायिन्या भूत्या नीत्या प्रभूतया ।
मनुमेव पुनर्जातं तममन्यन्त मानवाः ॥ ६८ ॥

समोऽपि पुरुषार्थेषु स धर्मे सम्मतः सताम् ।
बह्वमंस्त पुमानाद्यः सत्वं त्रिषु गुणेष्विव ॥ ६९ ॥

दानं पाणेः श्रुतेः सूक्तं मौलेस्त्र्यम्बकपादुकाम् ।
भूषाममंस्त यः [श्रीमान् श्रेयोऽवाप्तिसमुत्सुकः*] ॥ ७० ॥

आ विन्ध्यादा च मलयादास्ताद्रेरा च रोहणात् ।
प्रकम्पिताहितप्राणं प्राशंसिषुरमुं नृपाः ॥ ७१ ॥

कुलक्रमानु[संप्राप्तक्षोणीरक्षणजा*] गरः ।
अभुङ्क्त विपुलान् भोगाननासक्तमनाः प्रभुः ॥ ७२ ॥

देवायी नाम तस्यासीद् देवी वसुमतीपतेः ।
पद्मा पद्मेक्षणस्येव शङ्करस्येव पार्वती ॥ ७३ ॥

सत्स्वप्यन्येषु दारेषु तामेव मनुजाधिपः ।
वह्लमंस्त निशानाथो नक्षत्रेष्विव रोहिणीम् ॥ ७४ ॥

कर्णाटलोकनयनोत्सवपूर्णचन्द्रः
साकं तया हृदयसंमतया नरेन्द्रः ।
कालोचितान्यनुभवन् क्रमशः सुखानि
वीरश्चिराय विजयापुरमध्यवात्सीत् ॥ ७५ ॥

इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीरकम्परायचरिते

प्रथमः सर्गः ।

मीनाक्ष्यै नमः ।

अथ द्वितीयः सर्गः ।

अथास्य वंशप्रतिरोहबीजं महीभुजो गर्भमधत्त देवी ।
जगत्त्रयोद्भूतिनिदानभूतं तेजो विधातुः प्रथमेव सृष्टिः ॥ १ ॥

मुखेन तन्वी शरपाण्डरेण विमुक्तरत्नाभरणा विरेजे ।
विलूनराजीववना दिनान्ते छायाशशाङ्केन शरन्नदीव ॥ २ ॥

गर्भस्थितस्यैव शिशोर्विधातुं वसुन्धरामण्डलमारशिक्षाम् ।
अरोचयत् पार्थिवधर्मपत्नी मन्ये मृदास्वादरसानुबन्धम् ॥ ३ ॥

द्वितीयः सर्गः ।

अनन्यसामान्यभुजापदानमुत्पत्स्यमानं तनयं नृपस्य ।
अनारतं वीररसानुबन्धं न्यवेदयद् दौहृदमेव देव्याः ॥ ४ ॥

सा तुङ्गभद्रां सविधे वहन्तीं सुश्रूरनादृत्य सुखावगाहाम् ।
विहर्तुमैच्छन्निजसैन्यनागैस्तरङ्गिते वारिणि ताम्रपर्ण्याः ॥ ५ ॥

अपारयन्ती चरितैणशावं क्रीडाचलोपान्तमपि प्रयातुम् ।
आखेटरागादधिरोढुमैच्छन्माद्यन्मृगेन्द्रान् मलयाद्रिकूटान् ॥ ६ ॥

सा दैत्यनाथप्रथनाय पूर्वं विष्णोरधस्तात्कृतपौरुषस्य ।
आकर्णयन्ती कुहनाप्रपञ्चादासी........... ॥ ७ ॥

पृथ्वी रथः सारथिरब्जसूतिः शेषेण सज्यं धनुरद्रिराजः ।
शरश्च शौरिः किल हन्त लक्ष्यं त्रयं पुरामित्यहसत् पुरारिम् ॥ ८ ॥

क्रमाज्जहद्भिः कृशिमानमङ्गैर्मुखेन मुग्धालसलोचनेन ।
मध्येन च (व्यस्त्य)क्तवलित्रयेण नरेश्वरं नन्दयति स्म राज्ञी ॥ ९ ॥

सौभाग्यगन्धद्विपदानलेखा रराज तस्या नवरोमराजिः ।
तेजोनिधिं गर्भतले निगूढं कालोरगी रक्षितुमागतेव ॥ १० ॥

श्यामायमानच्छविना मुखेन स्तनद्वयं तामरसेक्षणायाः ।
संदष्टनीलोत्पलयोरभिख्यां रथाङ्गनाम्नोरधरीचकार ॥ ११ ॥

तामम्बुगर्भामिव मेघमालां वेलामिवाभ्यन्तरलीनचन्द्राम् ।
अन्तस्स्थरत्नामिव शुक्तिरेखामापन्नसत्त्वां प्रभुरभ्यनन्दत् ॥ १२ ॥

ततः परं तापहरः प्रजानां पुरोहितोक्त्या पुरुहूतकल्पः ।
व्यधत्त काले विभवानुरूपं पुंसां वरः पुंसवनक्रियां सः ॥ १३ ॥

अथ प्रशस्ते दिवसे समस्तैर्मौहूर्तिकैः साधितपुण्यलग्ने ।
असूत सूनुं नरनाथपत्नी देवी महासेनमिवेन्दुमौलेः ॥ १४ ॥

महौजसस्तस्य निजैर्यशोभिरुद्वेलदुग्धोदधिपूरगौरैः ।
प्रक्षालितानीव तदा बभूवुर्धृतप्रसादानि दिशां मुखानि ॥ १५ ॥

ज्ञात्वा वशे तस्य भुवं भवित्रीं भयादिवास्पृष्टपरागलेशः ।
आकृष्टकल्पद्रुमपुष्पगन्धो मरुद् ववौ मन्दममन्दशैत्यः ॥ १६ ॥

आगामिनीमध्वरहव्यसिद्धिं निश्चित्य देशेष्वपि दक्षिणेषु ।
प्रदक्षिणीभूतशिखाकलापो ननर्त हर्षादिव हव्यवाहः ॥ १७ ॥

कल्पद्रुमास्तेन हरिष्यमाणां मत्वा निजां त्यागयशःपताकाम् ।
पयोधरप्रेषितपुष्पवर्षाः प्रागेव सन्धानमिवान्वतिष्ठन् ॥ १८ ॥

स्ववैरिभूतान् मृगयासु सिंहान् हन्ता प्रवीरोऽयमिति प्रहर्षात् ।
प्रभिन्नगण्डस्रुतदानधारा जगर्जुरुच्चैर्जयकुञ्जरेन्द्राः ॥ १९ ॥

अस्योपवाह्यत्वमुपेत्य लभ्यां कीर्तिं भवित्रीमिव भावयन्तः ।
क्ष्मामुल्लिखन्तश्चटुलैः खुराग्रैर्जिहेषिरे हर्षजुषस्तुरङ्गाः ॥ २० ॥

प्रस्ताविता मङ्गलतूर्यघोषैः प्रसारितश्चारणचाटुवादैः ।
प्रहृष्यतां तत्र पुरे जनानां कोलाहलः कोऽपि समुज्जजृम्भे ॥ २१ ॥

सुखायमानां सुतजन्मवार्तां सहर्षमावेदयते जनाय ।
अवाञ्छदात्मानमपि प्रदातुं कुतूहली कुन्तलभूमिपालः ॥ २२ ॥

विशृङ्खलास्तस्य गिरा निरीयुः कारागृहेभ्यो विमतावरोधाः ।
तुलुष्कबन्दीनिवहाय तूर्णमागामिने दातुमिवावकाशम् ॥ २३ ॥

स्नातस्ततो धौतदुकूलधारी वितीर्य भूरि द्रविणं द्विजेभ्यः ।
महीपतिः पुत्रमुखं दिदृक्षुः प्राविक्षदन्तःपुरमात्तहर्षः ॥ २४ ॥

अवैक्षत क्षामशरीरयष्टेः कुमारमुत्सङ्गगतं स देव्याः ।
शरत्कृशाया इव शैवलिन्यास्तरङ्गलग्नं कलहंसशावम् ॥ २५ ॥

प्रकीर्णकाश्मीरपरागगौरैस्तिरस्कृताभ्यन्तरदीपशोभैः ।
निवार्यमाणं(?) मुहुरुज्जिहानैररिष्टगेहं महसां प्ररोहैः ॥ २६ ॥

मुहुर्मुहुः पल्लवपाटलेन मुष्टीकृतेन द्वितयेन पाण्योः ।
अरातिलक्ष्मीकचसंचयानामाकर्षशिक्षामिव शीलयन्तम् ॥ २७ ॥

आलक्ष्यरेखामयशङ्खचक्रच्छत्रारविन्दध्वजमीनचिह्नौ ।
प्रवालताम्राङ्गुलिदर्शनीयौ सुजातपार्ष्णी चरणौ वहन्तम् ॥ २८ ॥

का(ले?ये) कलामप्यसुरान्तकस्य प्रकाशयन्तीमवतारमन्यम् ।
अचञ्चलश्रीतटिदभ्रलेखां श्रीवत्समुद्रामुरसा दधानम् ॥ २९ ॥

ऊर्णासनाथायतफालपट्टमुन्निद्रपद्मच्छददीर्घनेत्रम् ।
ताम्राधरोष्ठं समतुङ्गनासं मुग्धस्मिताङ्कं मुखमुद्वहन्तम् ॥ ३० ॥

(षड्भिः कुलकम् ।)

अव्याजसौन्दर्यगुणाभिरामं कुमारमालोकयतश्चिराय ।
नृपस्य निष्पन्ददृशो मुहूर्तमानन्दबाष्पोऽभवदन्तरायः ॥ ३१ ॥

आश्लिष्यतस्तस्य दृशा तनूजमन्तः प्रहर्षेण विजृम्भितेन ।
प्रायः प्रणुन्नैर्बहिरङ्गकेभ्यः प्रादुर्बभूवे पुलकप्ररोहैः ॥ ३२ ॥

ततः प्रतीतेऽह्नि पुरोहितेन नरेन्द्रसूनुः कृतजातकर्मा ।
समिद्धतेजाः समतामयासीन्मन्त्रप्रणीतेन मखानलेन ॥ ३३ ॥

आकम्पयिष्यत्ययमेकवीरः संग्रामरङ्गे सकलानरातीन् ।
इत्येव निश्चित्य स दीर्घदर्शी नाम्ना सुतं कम्पन इत्यकार्षीत् ॥ ३४ ॥

धात्रीभिराप्ताभिरमुं कुमारमवर्धयद् भूपतिरादरेण ।
यज्वा यथाज्याहुतिभिर्हुताशं सस्यं यथा वृष्टिभिरम्बुवाहः ॥ ३५ ॥

क्रमेण धात्रीजनशिक्षितानि वचांसि यातानि च मन्थराणि ।
स्खलत्पदान्यस्य धराधिनाथो निशम्य दृष्ट्वा च स निर्वृतोऽभूत् ॥ ३६ ॥

तदाननं तस्य सुगन्धि जिघ्रन्नालक्ष्यदन्ताङ्कुरदर्शनीयम् ।
न तृप्तिमासादयति स्म राजा नवोदयं हंस इवारविन्दम् ॥ ३७ ॥

तथा न कर्पूरभरैर्न हारैर्न चन्दनैर्नाप्यमृतांशुपादैः ।
यथाभवन्निर्वृतमस्य गात्रं सुताङ्गसंस्पर्शभुवा सुखेन ॥ ३८ ॥

कलक्वणत्काञ्चनकिङ्किणीकं गृहाङ्गणे जानुचरं कुमारम् ।
आलोकयन्तावमृताम्बुराशेर्मग्नाविवान्तः पितरावभूताम् ॥ ३९ ॥

अथ क्रमात् पार्थिवधर्मपत्नी सुतावुभौ कम्पनसङ्गमाख्यौ ।
असूत चिन्तामणिपारिजातौ पयःपयोधेरिव वीचिरेखा ॥ ४० ॥

स राजसूनुः सह सोदराभ्यां [दिने दिने वृद्धिमुपाससाद ।
शशीव सानन्दमुदीक्ष्यमाणः प्रजाभिरालोकसमुत्सुकाभिः ॥ ४१ ॥]

पशुपतिरिव नेत्रैः सोमसूर्याग्निरूपै-
र्नय इव निरपायैः प्राभवोत्साहमन्त्रैः ।
भव इव पुरुषार्थैर्धर्मकामार्थसंज्ञै-
स्त्रिभिरपि नरपालस्तैस्तनूजैरभासीत् ॥ ४२ ॥

इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि [वीर*]कम्परायचरिते
द्वितीयः सर्गः ।

अथ तृतीयः सर्गः ।

ततो यथावत्कृतचौलसत्क्रियो नरेन्द्रसूनुः स्वत एव लब्धवान् ।
कलासु शश्वत् सकलासु कौशलं गुरूपदेशस्त्वपदेशतामगात् ॥ १ ॥

स तीर्थलब्धायुधशास्त्रसंविदा गुणाभिरामो गुरुणैव शिक्षितः ।
शरासनासिप्रमुखेषु शातधीरगच्छदस्त्रेष्वखिलेषु पाटवम् ॥ २ ॥

स सत्यवाग् भूरिबलो धनुर्धरस्तुरङ्गमारोहणकर्ममर्मवित् ।
कृपाणविद्यानिपुणः पृथाभुवामदर्शि संघात इवैकतां गतः ॥ ३ ॥

स पञ्चबाणद्विपकेलिदीर्घिकां धरानुरागद्रुमपुष्पमञ्जरीम् (?) ।
नितम्बिनीनेत्रचकोरचन्द्रिकामवापदास्कन्दितशैशवां दशाम् ॥ ४ ॥

स नव्यतारुण्यनिरस्तशैशवो विभुर्विभक्तावयवो व्यराजत ।
वसन्तनिर्धूततुषारमण्डलः पतिर्दिनानामिव तीव्रदीधितिः ॥ ५ ॥

स सर्वतः पर्वतकन्दराश्रयैः परिग्रहानुग्रहकाङ्क्षिभिर्गजैः ।
वितीर्णमुत्कोचतयेव धीरधीरधारयद् विभ्रममन्थरं गतम् ॥ ६ ॥

स रूपगर्वेण निरास्थदङ्घ्रिणा स्मरस्य नूनं जयवैजयन्तिकाम् ।
न चेत् कथं तस्य तलेऽतिकोमले सुलेखमालक्ष्यत मीनलाञ्छनम् ॥ ७ ॥

शुभाकृतेस्तस्य सुवर्णमेखलं कटिस्थलं स्थूलशिलाविशङ्कटम् ।
व्यडम्बयन्नूतनधातुपट्टिकापरिष्कृतामञ्जनभूभृतस्तटीम् ॥ ८ ॥

अधारयद् दर्शितदेहसौष्ठवां स राजसूनुस्तनुवृत्तमध्य(मा?ता)म् ।
पराक्रमत्रासितचित्तवृत्तिभिर्मृगाधिराजैरुपदीकृतामिव ॥ ९ ॥

व्यराजतोरःस्थलमस्य तावता विशालभावेन कवाटबन्धुरम् ।
करीन्द्रकुम्भप्रतिमं मृगीदृशां कुचद्वयं याति न यावता बहिः ॥ १० ॥

घनांसपीठौ कठिनारुणाङ्गुली पटुप्रकोष्ठौ परिघानुकारिणौ ।
महौजसस्तस्य मनोहरौ भुजावपश्यदाजानुविलम्बिनौ जनः ॥ ११ ॥

विहाय मध्यं यदि लक्ष्मरेखया बहिः प्रसार्येत सुधांशुमण्डलम् ।
दरोदितश्मश्रु(धृ?कृ)तश्रियस्तदा तदाननेन्दोरुपमानतां व्रजेत् ॥ १२ ॥

विनिद्रपङ्केरुहदामदीर्घयोर्दृशोरुपान्ते जनितोऽस्य शोणिमा ।
अनर्गलस्वप्रसरप्ररोधकश्रुतिद्वयीदर्शितरोषयोरिव ॥ १३ ॥

अनुल्बणामायततुङ्गबन्धुराममंस्त लोकः स्फुटमस्य नासिकाम् ।
विशृङ्खलव्याप्तुवदीक्षणद्वयीपरस्पराक्रान्तिनिवारणार्गलाम् ॥ १४ ॥

अधारयद् गर्भितरक्तसन्ध्यकं नृपात्मजः केशकलापमायतम् ।
दृढानुरागच्छुरितैर्मृगीदृशामनुप्रविष्टं हृदयैरिवान्तरा ॥ १५ ॥

सह प्रतापेन समुन्नतिं वपुर्वलक्षभावं यशसा विलोचने ।
गुणैः परीणाहममुष्य कन्धरा स्वरेण गाम्भीर्यमगच्छदाशयः ॥ १६ ॥

अथैनमासादितयौवनोदयं नरेन्द्रकन्याभिरयोजयन्नृपः ।
घनागमः संभृतरत्नसंपदं वरापगाभिर्निधिमम्भसामिव ॥ १७ ॥

शचीव शक्रस्य रमेव शार्ङ्गिणः सतीव शम्भो................ ।
.... ॥ १८ ॥

[नरेन्द्रसूनुर्नयनाभिरामया तया समं निर्विशति स्म सुभ्रुवा ।
परस्परप्रेमरसोत्तरं सुखं दिवौकसामप्यतिमात्रदुर्लभम् ॥ १९ ॥

अरातिवर्गोन्मथनेन विश्रुतं विधातुमत्यन्तविनीतमप्यमुम् ।
कदाचिदर्थोल्लसितेन भूपतिः स वाङ्मयेनैवमुपादिशत् सुतम् ॥ २० ॥

धियः प्रकाशादुपदेशसंभृतात् तमो हि तारुण्यविजृम्भितं जनाः ।
समुज्झितुं तात! भवन्ति पारितास्तदे*] तदाकर्णयितुं त्वमर्हसि ॥ २१ ॥

गुरूपदेशः किल कथ्यते बुधैरकर्कशं किंचन रत्नकुण्डलम् ।
अमेचकं नूतनमञ्जनं सतामजातगात्रक्षयमद्भुतं तपः ॥ २२ ॥

मुहुः प्रसर्पन्मदमीलितेक्षणाः क्षणाधिरोहद्रजसो मलीमसाः ।
गजा इव स्तम्भनिरुद्धचेतसः खला न गृह्णन्ति नियन्तृचोदितम् ॥ २३ ॥

मदान्धकारो हि महानिशीथिनी प्रबोधचन्द्रप्रतिरोधकालिका ।
मनोजमत्तद्विपवैजयन्तिका शरीरिणां शश्वदलङ्घिनी दशा ॥ २४ ॥

भवत्यहंकारमहीरुहाङ्कुरे दयापयश्शोषणदारुणोष्मणि ।
तमःप्रदोषे तरुणिम्नि कस्य वा समञ्जसं पश्यति दृष्टिरञ्जसा ॥ २५ ॥

युवानमज्ञातनयागमक्रमं स्वतन्त्रमैश्वर्यमदोद्धतं नृपम् ।
विपत् क्षणेन व्यसनानुबन्धजा क्षिणोति चन्द्रं क्षणदेव तामसी ॥ २६ ॥

अशेषदोषाङ्कुरकुञ्जभूमयो मदान्धचेतोमृगबन्धवागुराः ।
कथं नु विश्वासपदं मनीषिणां मनोजमायाभटशस्त्रिकाः स्त्रियः ॥ २७ ॥

फलोत्तरा भूमिरनत्ययं बलं महार्हरत्नाभरणं च संपदः ।
किमन्यदात्मा च कलत्रपुत्रकैः परार्थमेव ध्रुवमक्षदेविनः ॥ २८ ॥

विना फलं जीवितसंशयप्रदां विनोदबुद्ध्या मृगयां भजेत कः ।
प्रमाद्यतां पार्थिवगन्धहस्तिनामियं हि वारी कथिता विचक्षणैः ॥ २९ ॥

समग्रतारुण्यमदस्य संपदा स्खलद्गतेर्यन्मदिरानिषेवणम् ।
स एष दोषत्रयजे महाज्वरे ग्रहाभिभूतस्य भुजङ्गनिग्रहः ॥ ३० ॥

हितानि कुर्वन्नपि नानुरक्तये जनस्य जल्पन् परुषं रुषा नृपः ।
पयांसि वर्षन्नपि किं न भीषणः कठोरविस्फूर्जथुगर्जितो घनः ॥ ३१ ॥

दुनोति दण्डेन दुरुत्सहेन यः प्रसह्य राष्ट्रं पदमात्मसंपदाम् ।
स वृक्षमारुह्य कुठारपातनं करोति मूलोद्दलनाय दुर्मतिः ॥ ३२ ॥

मदादपात्रेषु ददाति मन्दधीर्धनानि धर्मादिकसाधनानि यः ।
निपात्यते तेन मखक्रियोचितं हविश्चिताभस्मनि कृष्णवर्त्मनि ॥ ३३ ॥

अथैभिरैश्वर्यशरीरयक्ष्मभिर्हताखिलाङ्गैर्व्यसनैरुपद्रुताः ।
क्रमःपराभूतनिजौजसो नृपाः प्रयान्ति कालाद्द्विषतामुपेक्ष्यताम् ॥ ३४ ॥

उपेयुषीं पुण्यवशेन संपदं गुणानुरोधादुपभोक्तुमक्षमाः ।
स्वचापलेन श्लथयन्ति दुर्धियो वलीमुखाः पुष्पमयीमिव स्रजम् ॥ ३५ ॥

भवादृशास्तु स्वत एव शुद्धया गुरूपदेशैर्गुणितप्रकाशया ।
धिया निरस्तव्यसनानुबन्धया विलोक्य कार्याणि विधातुमीशते ॥ ३६ ॥

तदेवमात्मन्यवधार्य धैर्यतस्तथा विधेयं भवतापि धीमता ।
यथेयमेकान्तचला भवद्गुणैर्लभेत लक्ष्मीः स्थिरतामनारतम् ॥ ३७ ॥

क्रमागताः कर्मकृतो विमत्सरास्तरस्विनस्तापितवैरिमानसाः ।
महीभुजस्त्यक्तमदा मदाज्ञया तवान्तिके तात! वसन्ति साम्प्रतम् ॥ ३८ ॥

सहस्रशस्तुङ्गतुरङ्गवीचयो मदद्विपद्वीपविशेषितान्तराः ।
भवन्तमुग्रायुधनक्रराजयो भजन्ति नित्यं बहुला बलाब्धयः ॥ ३९ ॥

तदेवमुज्जृम्भितभूरिपौरुषः पराक्रमं वैरिषु कर्तुमर्हसि ।
उपप्लुताशेषजगत्सु रोषणो वृषेव शातां शतकोटिमद्रिषु ॥ ४० ॥

उपेत्य तुण्डीरमखण्डितोद्यमः प्रमथ्य चम्पप्रमुखान् रणोन्मुखान् ।
प्रशाधि काञ्चीमनुवर्तितप्रजः पतिर्निधीनामलकापुरीमिव ॥ ४१ ॥

अथाभिभूताखिलवन्यभूभृतस्तुरुष्कभङ्गस्तव नैव दुष्करः ।
निगीर्णशाखाशतसं(वृतः?हतिः)कथं तरुप्रकाण्डं न दहेद् दवानलः ॥ ४२ ॥

अनेन देशानधिकृत्य दक्षिणान् वितन्यते राक्षसराजदुर्नयः ।
त्वयापि लोकत्रयतापहारिणा विधीयतां राघवकर्म निर्मलम् ॥ ४३ ॥

इतीरयित्वा विरते नरेश्वरे प्रवृष्टपाथोधरसाम्यधारिणि ।
कृतप्रणामः शिरसा प्रतीष्टवान् गुरूपदेशं गुणिनां पुरस्सरः ॥ ४४ ॥

ततो महार्हैर्गुरुणा विभूषणैः प्रसाधितः स्वावयवावतारितैः ।
परेऽह्नि निर्धारितजैत्रनिर्गमो निजाधिवासं प्रमनाः समासदत् ॥ ४५ ॥

अथोरगाणामधिपाय भाविनं भुवो भरस्यापगमं दिनेश्वरः ।
निवेदयिष्यन्निव गाढरंहसा रथेन पातालगुहामगाहत ॥ ४६ ॥

अथ नृपसुतः सान्ध्यं निर्माय कर्म सभां गतः
क्षणमिव गुरोराज्ञां राज्ञां गणाय निवेद्य सः ।
विमतविजयव्यग्रोत्साहान् विहाय गृहाय ता-
नरमत सुखी शय्यागेहे सरोजमुखीसखः ॥ ४७ ॥

इति [श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीरकम्परायचरिते*]
तृतीयः सर्गः ।

अथ चतुर्थः सर्गः ।

अन्येद्युरथ राजीववनजीवनदायिनि ।
लोकैकदीपे भगवत्युदिते भानुमालिनि ॥ १ ॥

विहाय निद्रां विधिवन्निर्मिताहर्मुखक्रियः ।
आदिक्षत् पृतनाध्यक्षान् सेनासन्नहनाय सः ॥ २ ॥

अथ मन्दरसंघट्टक्षोभिताम्भोधिमण्डलः ।
रराण कोणाभिहतो रणनिर्याणदुन्दुभिः ॥ ३ ॥

कल्पान्तोद्भ्रान्तचण्डीशडमरुध्वानडामरः ।
उदजृम्भत गम्भीरो वियद्ध्वानि तद्ध्वनिः ॥ ४ ॥

प्रायो भयद्रुतामित्रपदविध्वंसनोत्सुकः ।
स जगाहे प्रतिध्वाननिभादवनिभृद्गुहाः ॥ ५ ॥

तस्मिन् विसर्पति त्रासमीलिताशेषलोचनः ।
शेषो युगपदज्ञासीदान्ध्यबाधिर्ययोर्दशाम् ॥ ६ ॥

आबद्धकुथमातङ्गमात्तपर्याणसैन्धवम् ।
संवर्मितभटं सद्यः समनह्यत तद्बलम् ॥ ७ ॥

विशङ्कटकटाघाटविगलन्मदनिर्झराः ।
परश्शतं जघटिरे विकटाः करिणां घटाः ॥ ८ ॥

समीरणरयोदग्रा वल्गन्तः फेनिलैर्मुखैः ।
तुरङ्गाः सैन्यजलधेस्तरङ्गा इव रेजिरे ॥ ९ ॥

कृपाणकर्पणप्रासकुन्तकोदण्डपाणयः ।
समगच्छन्त सहसा नैकदेश्याः पदातयः ॥ १० ॥

प्रस्थानोचितमाकल्पं बिभ्राणा बाहुशालिनः ।
राजन्यास्तोरणाभ्यर्णे नृपालं प्रत्यपालयन् ॥ ११ ॥

सेनासरित्सिताम्भोजैर्जयश्रीकेलिदर्पणैः ।
अस्तावकाशमाकाशमातपत्रैरजायत ॥ १२ ॥

विजृम्भमाणे प्रस्थानशारदारम्भविभ्रमे ।
नृपाणां चामरालीभिर्मरालीभिरभूयत ॥ १३ ॥

नृपमौलिमणिच्छायामञ्जरीपुञ्जरञ्जिताः ।
अत्याक्षुरौरसीं रक्तिं न जातु रविरश्मयः ॥ १४ ॥

उत्तुङ्गैर्ध्वजसंघातैर्निरुद्धे गगनाध्वनि ।
निनाय कृच्छ्रात् पातङ्गं शताङ्गं गरुडाग्रजः ॥ १५ ॥

पोषितो हयहेषाभिर्बृंहितो गजबृंहितैः ।
वर्धितस्तूर्यनिध्वानैः कोऽपि कोलाहलोऽभवत् ॥ १६ ॥

ततो धृतसमायोगः समयज्ञो महीपतिः ।
हितैः पुरोहितैर्यात्रामुहूर्तं प्रत्यवैक्षत ॥ १७ ॥

तमसूचयदातेभ्यो दक्षिणं दक्षिणो भुजः ।
स्फुरितैर्भाविवीरश्रीपरिरम्भमहोत्सवम् ॥ १८ ॥

अथर्ववेदिनो विप्रास्तं विशेषैर्जयाशिषाम् ।
अवर्धयन् मन्त्रपूतैर्हविर्भिरिव पावकम् ॥ १९ ॥

अथ निर्गत्य भवनादवैक्ष्यत महीक्षिता ।
धारितस्तोरणाभ्यर्णे तुङ्गस्तुरगपुङ्गवः ॥ २० ॥

सपक्ष इव तार्क्ष्यस्य सजातिरिव चेतसः ।
सखेव गन्धवाहस्य संघात इव रंहसः ॥ २१ ॥

अपर्याप्तामतिक्रान्तचेतोवृत्तेः स्वरंहसः ।
विस्तारयन्निव महीं चटुलैः खुरघट्टनैः ॥ २२ ॥

जवाधरितजम्भारितुरङ्गभ्रमकारिणम् ।
मणिकुट्टिमसंक्रान्तमाक्रामन् बिम्बमात्मनः ॥ २३ ॥

लवणोदन्वदेकान्तलङ्घनामात्रगर्वितम् ।
हसन्निव हनूमन्तं हेषितैः फेनपाण्डरैः ॥ २४ ॥

मुखलीनखलीनाहिरच्छपल्लवयनच्छदः ।
वपुषापि गरुत्मन्तमनुगन्तुमिवोत्सुकः ॥ २५ ॥

लोलवालाग्रलग्नेन सेव्यमानो नभस्वता ।
रंहोरहस्यशिक्षार्थं शिष्यतामिव जग्मुषा ॥ २६ ॥

मुहुः स्वजवसंरोधनमितोन्नमिताननः ।
नमस्कुर्वन्निव पुरोवर्तिनीं विजयश्रियम ॥ २७ ॥

खुरधूतधराधूलिस्थलीकृतनभस्स्थलः ।
वारयन्निव रथ्यानां रवः खेचरतामदम् ॥ २८ ॥

(नवभिः कुलकम् ।)

देहब(न्ध?द्ध)मिवोत्साहं तमारुह्य महीपतिः ।
अमंस्त पृथिवीं सर्वामात्मनो हस्तवर्तिनीम् ॥ २९ ॥

स तत्र तत्र संभूतैः सैन्यैः सङ्ख्यातिलङ्घिभिः ।
अन्तर्हिततदाभोगमत्यगाद् गृहगोपुरम् ॥ ३० ॥

तमञ्जलिभिरानम्रकिरीटतलकीलितैः ।
प्रणेमुर्धरणीपालास्तुरङ्गस्कन्धवर्तिनः ॥ ३१ ॥

आलोकशब्दमुखरैरस्याग्रे पादचारिभिः ।
चोलकेरलपाण्ड्याद्यैर्वैमित्वं प्रत्यपद्यत ॥ ३२ ॥

आचारलाजैः पौराणां पुरन्ध्र्यस्तमवाकिरन् ।
अम्भसां बिन्दुभिः शुभ्रैरभ्रमाला इवाचलम् ॥ ३३ ॥

अथ कम्पमहीपालः कम्पयन् द्विषतां मनः ।
प्रातिष्ठत दिशं भेजे मलयाचलमुद्रिताम् ॥ ३४ ॥

स नयन् महतीं सेनां व्यरुचद् वीरकुञ्जरः ।
पयोदमालामाकर्षन् पौरस्त्य इव मारुतः ॥ ३५ ॥

रजोभिर्मुहुरु(द्धू?द्धू)तैर्लघूभवति भूभरे ।
कथञ्चित् पृतनाभारं चक्षमे फणिनां पतिः ॥ ३६ ॥

प्रतापादित्यकीर्तीन्दुयुगपद्ग्रासलालसः ।
परागः परभूपानामुपरागोऽभवन्नवः ॥ ३७ ॥

तस्य दिक्षु प्ररोहन्त्याः शतधा कीर्तिवीरुधः ।
विततान रजस्तोमः करीषनिकरभ्रमम् ॥ ३८ ॥

पांसुस्थगनलक्षेण पलायत रविः क्वचित् ।
भाविप्युद्धामरीभूतवीरोद्दलनशङ्कितः ॥ ३९ ॥

प्रायः स्वनाशमुत्प्रेक्ष्य भाविनं रेणुसंचयः ।
रुरोध सिन्धुरेन्द्राणां नदन्नासासिरामुखम् ॥ ४० ॥

घर्मांशुकिरणग्रासात् परितप्त इवाधिकम् ।
अगाहत महाम्भोधीनवनीक्षोदसंचयः ॥ ४१ ॥

वितेनिरे करेणूनां करशीकररेणवः ।
घनस्य सेनारजसः करकाकारचातुरीम् ॥ ४२ ॥

ततः सेनागजेन्द्राणां कर्णतालानिलोद्धता ।
अवार्यत रजोराजिः करशीकरदुर्दिनैः ॥ ४३ ॥

अथ कल्पान्तसंक्षिप्तसप्ताम्भोनिधिसन्निभम् ।
क्रमात् प्रयातुमारेभे स्फारकोलाहलं बलम् ॥ ४४ ॥

तुरङ्गखुरकुद्दालदलितादपि भूतलात् ।
न पुनः पांसुरुत्तस्थौ महेभमदवृष्टिभिः ॥ ४५ ॥

तं तुङ्गभद्राकल्लोलशीकरासङ्गशीतलः ।
आनुकूल्येन यानार्थमाचकर्षेव मारुतः ॥ ४६ ॥

अथ लङ्घितकर्णाटः पञ्चषैरेव वासरैः ।
प्रापत् कम्पमहीपालः कण्टकाननपट्टणम् ॥ ४७ ॥

स तत्र दिवसान् कांश्चिदतिवाह्य महाबलः ।
अभिषेणयितुं चम्पमुपाक्रमत कालवित् ॥ ४८ ॥

प्रसृतैस्तच्चमूधूलिस्तोमैः क्षीरतरङ्गिणी ।
कीर्त्या चम्पक्षितीन्द्रस्य साकं कलुषतामगात् ॥ ४९ ॥

स दुग्धवाहिनीवीचिमारुताधूतशाखिनि ।
विरिञ्चिनगराभ्यर्णे न्यवेशयदनीकिनीम् ॥ ५० ॥

अथ सन्नद्धसैन्यस्तं न्यरुन्ध द्रमिडाधिपम् ।
घनीकृतहिमानीको हेमन्त इव भास्करम् ॥ ५१ ॥

संवर्तमारुताक्षिप्तसमुद्रद्वयसन्निभौ ।
व्यूहौ द्रमिडकर्णाटनाथयोः संनिपेततुः ॥ ५२ ॥

पादातप्राप्तपादातं हास्तिकाक्रान्तहास्तिकम् ।
आश्वीयमिलिताश्वीयमासीदायोधनं तयोः ॥ ५३ ॥

असह्यैस्तत्र वीराणां सिंहनादविजृम्भणैः ।
दिगन्तदन्तिनो मुक्तफीत्कारं मुमुहुर्मुहुः ॥ ५४ ॥

रजस्तमसि वीरास्त्रसङ्घसंघट्टनोत्थितैः ।
बभ्रे स्फुलिङ्गसंघातैः खद्योतनिवहद्युतिः ॥ ५५ ॥

संग्रामदेवतापाङ्गविभ्रमभ्रान्तिदायिनः ।
मिथो धनुर्धरैर्मुक्ताः पेतुः शातमुखाः शराः ॥ ५६ ॥

क्षतजार्द्राः प्रवीराणां प्रेङ्खन्त्यः खड्गलेखिकाः ।
जिघत्सतः कृतान्तस्य जिह्वा इव विरेजिरे ॥ ५७ ॥

आस्रापगासु परितो निस्सृतासु सहस्रशः ।
भटानां भल्लनिर्लूनैरम्भोजायितमाननैः ॥ ५८ ॥

कृपाणकृत्तान् वेतण्डशुण्डादण्डानिवाभितः ।
भुजङ्गशङ्किनो गृध्रा जगृहुर्भूभुजां भुजान् ॥ ५९ ॥

वेतण्डशुण्डाहर्म्याग्रमास्थिताः सचमत्क्रियम् ।
आद्रियन्त कबन्धानां (न?र)त्तं नक्तंचरस्त्रियः ॥ ६० ॥

वीराः कुञ्जरकुम्भेषु शायिनः शत्रुसायकैः ।
प्राबुध्यन्त सुरस्त्रीणां कुचकुम्भेषु तत्क्षणात् ॥ ६१ ॥

ततः कम्पनरेन्द्रस्य भटैर्भुजबलोत्कटैः ।
पलायत पराभूता द्रमिडेन्द्रवरूथिनी ॥ ६२ ॥

उल्लङ्घ्योल्लङ्घ्य धावद्भिर्भीत्या भ्रंशितमायुधम् ।
प्रायः प्रथनसंन्यासे शपथः कैश्चिदादधे ॥ ६३ ॥

हतानुकारिणः केचित् क्षितौ निपतितास्ततः ।
क्रोष्टुभयेन धावन्तः कर्णाटान् पर्यहासयन् ॥ ६४ ॥

विक्षेप्तुं विस्मृतैश्चर्मफलकैर्निर्मितप्लवाः ।
मृषैव केचिदतरन् मृगतृष्णातरङ्गिणीः ॥ ६५ ॥

छायामेवात्मनः केचिद् धावन्तो भीतिभाविताः ।
अरातिशङ्कया कष्टं दष्टाङ्गुलि ववन्दिरे ॥ ६६ ॥

अथ तस्य पुरीमेव नीत्वा शिबिरतां नृपः ।
अचलं राजगम्भीरमरुन्ध द्विषदाश्रितम् ॥ ६७ ॥

तद्दुन्दुभिप्रतिध्वानमुखरैः कन्दरामुखैः ।
भयादमन्दमाक्रन्दमकार्षीदिव पर्वतः ॥ ६८ ॥

प्रवाताभिमुखाधूतैः पताकापाणिपल्लवैः ।
आरोहणाय राजेन्द्रमाजुहावेव भूधरः ॥ ६९ ॥

अथ प्रववृते युद्धं सैन्ययोरुभयोरपि ।
पतदुत्पतदस्त्रांशुज्वलितोर्वीनभस्स्थलम् ॥ ७० ॥

अश्मयत्तालफलाकारैः प्राकाराद् बाणपातितैः ।
रणश्रीकन्दुकभ्रान्तिर्विदधे वीरमूर्धभिः ॥ ७१ ॥

अग्रे निपेतुर्नृपतेर्ग्रावाणो यन्त्रविच्युताः ।
दुर्गेणान्तरदानार्थं दूताः संप्रेषिता इव ॥ ७२ ॥

धानुष्कमुक्तबाणाग्निज्वलितोर्ध्वगृहावलिः ।
विजयारात्रिकं तस्य मूर्ध्नेवाद्रिरधारयत् ॥ ७३ ॥

विन्यस्तकुन्तनिश्रेणीश्रेणिभिर्वीरपुङ्गवैः ।
आक्रान्तसालशृङ्गाग्रैरारुह्यत महीधरः ॥ ७४ ॥

अथोद्भटभटक्ष्वेडागलितभ्रूणनाभिगान् ।
निहतास्रनदीमज्जज्जनताशाल्यजीवितम् ॥ ७५ ॥

.... ।
अलब्धनिर्गमं दुर्गमासीदेवमुपद्रुतम् ॥ ७६ ॥

(युग्मकम् ।)

निर्जगाम निजागाराच्चम्पक्ष्मापोऽपि कोपनः ।
कृपाणपाणिर्वल्मीकाज्जिह्माल इव जिह्मगः ॥ ७७ ॥

अहंपूर्विकया वीरेष्वभितो युद्धकाङ्क्षिषु ।
प्रत्यग्रहीन्महीपालश्चम्पं सिंह इव द्विपम् ॥ ७८ ॥

तौ निकुञ्चितपूर्वाङ्गौ निश्चलाक्षौ कृपाणिनौ ।
उचितस्थानकावास्तां चित्रन्यस्ताविव क्षणम् ॥ ७९ ॥

कक्ष्याविभक्तवपुषोश्चारीश्चिरतोस्तयोः ।
पश्यद्भिः सौष्ठवं देवैरनिमेषत्वमादृतम् ॥ ८० ॥

अन्तर्बिम्बितचम्पेन्द्रा कम्पेन्द्रस्यासिपुत्रिका ।
अप्सरोभ्यः पतिं दातुमन्तर्वत्नी किलाभवत् ॥ ८१ ॥

अथ वञ्चित[तत्]खड्गप्रहारः कम्पभूपतिः ।
अकरोदसिना चम्पममरेन्द्रपुरातिथिम् ॥ ८२ ॥

इत्थं सङ्गरमूर्ध्नि चम्पनृपतिं नीत्वा कथाशेषतां
श्रीमान् कम्पनृपेश्वरो जनयितुः संग्रामवाञ्छासनम् ।
काञ्चीन्यस्तजयप्रशस्तिरमिथस्संकीर्णवर्णाश्रमं
नीत्या नित्यनिरत्ययर्द्धिरशिषत् तुण्डीरभूमण्डलम् ॥ ८३ ॥

इति [श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीर*]कम्परायचरिते
चतुर्थः सर्गः ।

अथ पञ्चमः सर्गः ।

अथ स तत्र महीतलमण्डने मरतकाह्वयभाजि महापुरे ।
विरचितस्थितिरप्रतिशासनं जगदशेषमरक्षदनाकुलम् ॥ १ ॥

अरिबलापहमाश्रितनन्दनं सुमनसां मनसः प्रियदायिनम् ।
वसुमतीमवतीर्णमिवापरं हरिममंसत तं सततं प्रजाः ॥ २ ॥

प्रथितशक्तिरवाप्तफलोदयः प्रगुणयन् पणबन्धमुखान् गुणान् ।
निपुणधीर्निरपायमुपायवित् प्रभुरभुङ्क्त नवां नयसंपदम् ॥ ३ ॥

असुहृदां सुहृदामिव मण्डलेष्वजनि तेन न किञ्चिदलक्षितम् ।
प्रहितचारगणेन विवस्वता प्रसृतदीधितिना भुवनेष्विव ॥ ४ ॥

करपरिग्रहमाचरति प्रभौ मृदुतरं मुदितप्रकृतिर्मही ।
विविधसस्यविशेषनिरन्तरा पुलकितेव भृशं समलक्ष्यत ॥ ५ ॥

द्रढिमशालिनि भोगमनोहरे कटकधारिणि दानगुणो[र्जिते*] ।
नृपतिदोष्णि निवासमुपेत्य भूरलघयत् प्रथमास्पदगौरवम् ॥ ६ ॥

नरपतेः प्रतिहारमहीं मुहुर्विजयदन्तिमदोदकपङ्किलाम् ।
क्षितिभुजां भुजभूषणघट्टनप्रसृमरो मणिरेणुरशोषयत् ॥ ७ ॥

अहरहर्नृपतेः पदपीठिकातटसमुल्लिखितैरलिकस्थलैः ।
पुनरिवार्पितभाग्यमयाक्षरे रजनि वैरमुचामवनीभुजाम् ॥ ८ ॥

मगधमालवसे(म?वु)णसिंहलद्रमिलकेरलगौ(ल?ड)मुखैर्नृपैः ।
अवसराप्तिपरैरनुवासरं रुरुधिरे प्रतिहारभुवः प्रभोः ॥ ९ ॥

परिसरद्वयचामरधारिणीकनककङ्कणरिङ्खणनिस्वनः ।
अशमयन्नृपतेर्बिरुदावलीमुखरमागधमण्डलवैखरीम् ॥ १० ॥

चतुरचङ्क्रमचारुसरस्वतीचरणनूपुरशिञ्जितमञ्जुलैः ।
भृशमरज्यत कम्पमहीपतिः सदसि सत्कविसूक्तिसुधारसैः ॥ ११ ॥

तरलिताङ्गुलिताडितवल्लकीनिरततान्ननिरन्तरितैः स्वरैः ।
जगुरमुष्य जगत्प्रथितं यशो गमकभङ्गितरङ्गितमङ्गनाः ॥ १२ ॥

उचिततालमुदञ्चितविभ्रमं चतुरचारिचमत्कृतसौष्ठवम् ।
मुहुरसाववरोधमृगीदृशां मुखरसोज्ज्वलमैक्षत नर्तनम् ॥ १३ ॥

हततरक्षु परिक्षतसैरिभं मृदितरङ्कु निषूदितसूकरम् ।
ग्लपितखड्गि गृहीतमतङ्गजं वनमसौ मृगयासु मुहुर्व्यधात् ॥ १४ ॥

अथ सुगन्धिहिमान् व्यजनानिलान् मृगदृशः कृतचन्दनचर्चिकाः ।
शशिमतीश्च निशाः प्रियतां नयन् नरपतेरुदभूद् ऋतुरूष्मलः ॥ १५ ।

विकचपाटलगन्धिसमीरणैः सलिलकेलिपरायणयौवतैः ।
रजनिदैर्घ्यहरैरधिकोल्लसद्रविमहोभिरहोभिरभूयत ॥ १६ ॥

नियतिनिर्मितदक्षिणदिग्वधूविरहतापनिवारणवाञ्छया ।
अहिमभानुरहन्यहनि ध्रुवं हरितमाप हिमाचलशीतलाम् ॥ १७ ॥

परुषतापविशेषपरिस्खलद्रथतुरङ्गममन्दगताविव ।
अहिमधाम्नि रथाङ्गसुखावहामहरगा[द्दत दै*]र्घ्यवतीं दशाम् ॥ १८ ।

सरसचन्दनधारिषु मौक्तिकत्रिसरनिर्झरहारिषु सुभ्रुवाम् ।
कुचतटेषु निदाघनिपीडितो धृतिमधात् कुसुमायुधकुञ्जरः ॥ १९ ॥

सलिलकेलिकुतूहलकुन्तलीकुचतटाहतिजातभयैरिव ।
अपसृतैरजनि प्रतिवासरं नृपतिगेहविहारसरोजलैः ॥ २० ॥

प्रचुरघर्मपयःकणजालिकागुणितमौक्तिकमण्डनशालिभिः ।
नवशिरीषवतंसमनोहरैः सुवदना वदनैस्तममोदयन् ॥ २१ ॥

दिनविरामविकस्वरमल्लिकाकुसुमसौरभहारिषु सुभ्रुवाम् ।
कचभरेषु निवेशयतो मुखं नरपतेर्न वितृष्णमभून्मनः ॥ २२ ॥

हिमगृहेषु निरन्तरशीकरप्रकरदर्शिततारकपङ्क्तिषु ।
दिवसतापमहापयदायतं वरवधूसहितो वसुधाधिपः ॥ २३ ॥

अथ दलन्निचुलद्रुममञ्जरीनिचयदर्शितचामरविभ्रमः ।
कृतनुतिः किल चातकयाचकैर्नृपतिमन्वगमज्जलदागमः ॥ २४ ॥

तत इतो विहरत्तटिदङ्गनाललितलास्यहरिन्मणिमण्डपैः ।
पटुमृदङ्गरवोपमगर्जितैर्निबिडमाविरभूयत वारिदैः ॥ २५ ॥

स्फुटतटित्तपनीयगुणोज्ज्वलैः पृथुपयःकणमौक्तिकसङ्गिभिः ।
अलिकदम्बकसच्छविभिर्दिशामसितकञ्चुलिकायितमम्बुदैः ॥ २६ ॥

हरितलोहितपाण्डुरराजत त्रिदशराजशरासनलेखिका ।
मरतकोपलविद्रुममौक्तिकैर्विरचिता रशनेव नभश्श्रियः ॥ २७ ॥

रुधिरबिन्दुनिभच्छविरन्वगात् क्षितितले हरिगोपपरम्परा ।
घनघरट्टपरस्परघट्टनक्षरदिरम्मदवह्निकणावलिम् ॥ २८ ॥

पटुपुरःपवनाधिगतभ्रमा जलमुचः करकोपलकैतवात् ।
सलिलराशिपयस्सहचूर्षितामुदवमन्निव मौक्तिकसंहतिम् ॥ २९ ॥

अभिमते सति वारिधरोदये मधुरषड्जमनोहरगीतिभिः ।
गिरितटीषु मुहुः परिमण्डलीकृतकलापमनर्ति शिखण्डिभिः ॥ ३० ॥

पटुतटिद्गणकोणहताः पुरो रतिपतेः पटहा इव दिव्यकाः ।
निशमिताः स्फुटसाहसमध्वगैर्जलधरा वियदध्वनि दध्वनुः ॥ ३१ ॥

दलितकन्दलमुच्छ्वसदर्जुनं स्फुटकदम्बमुदञ्चितकैतकम् ।
मुदितचातकमुन्मुखबर्हिणं कतिचिदास दिनानि वनान्तरम् ॥ ३२ ॥

करतलैरिव गन्धवहैर्घनाः प्रहितकैतकपांसुविभूतयः ।
स्तनितहुंकृतिभिर्निरकासयन् नृपतियौवतमानमहाग्रहम् ॥ ३३ ॥

चलितबर्हिणचन्द्रकचित्रितैः सुरभिगन्धिशिलामदशालिभिः ।
विकचनीपवनैर्नृपतेर्मनो मुहुरहारि विहारमहीधरैः ॥ ३४ ॥

तमहरन्नहरत्ययमालतीकुसुमदन्तुरकुन्तलकान्तयः ।
परिहितागरुधूपितवाससः सुतनवो मृगनाभिसुगन्धयः ॥ ३५ ॥

मणिमयानि गृहाणि समीरणाः कुटजकैतकसौरभवाहिनः ।
मदकलाश्च गिरः प्रचलाकिनां क्षितिपतेः स्मरदीपकतां ययुः ॥ ३६ ॥

नववधूपरिरम्भणदोहलान्यनुपदं निनदैः प्रतिपादयन् ।
अलभत क्षणदासु घनागमो नरपतेः किल नर्मसुहृत्पदम् ॥ ३७ ॥

तदनु पद्मवनीपरिहासकस्त्रिदशनाथशरासनतस्करः ।
भुजगभुङ्मुखमुद्रणमौरिकः समुदभूत् समयो जलदात्ययः ॥ ३८ ॥

विधुतकाशसटाभरभासुरः प्रकटितोरुजपारुणलोचनः ।
व्यघटयद् घनदन्तिघटाः स्फुरद्रविमुखः शरदागमकेसरी ॥ ३९ ॥

अवितथं रजनीदिवसाधिपौ मधुरिपोर्नयने इति भाषितम् ।
स्फुटममुष्य यतः स्वपनात्ययादजनि तादृशमुन्मिषितं तयोः ॥ ४० ॥

कलशजस्य मुनेरुदयाज्जहुः कलुषतां सलिलानि महौजसः ।
सदुपदेशवशादिव शासितुस्तनुभृतां हृदयानि दयानिधेः ॥ ४१ ॥

विशदशारदनीरदशारितं वियदलक्ष्यत वीततटिद्गुणम् ।
प्रकटफेनकदम्बककर्बुरं जलमिवाम्बुनिधेर्गतविद्रुमम् ॥ ४२ ॥

नियतमम्बुदशाणनिघर्षणादतिमहस्कमहस्करमण्डलम् ।
अजनि वर्षविधोरपि वार्षिकैर्जलधरैः परिधौतमिवोज्ज्वलम् ॥ ४३ ॥

जलदकालकलिस्फुरितां शनैः कलुषतां प्रशमय्य कृशाः पुनः ।
घटयति स्म शरत् तटिनीसखीरुपनतैः कलहंसविलासिभिः ॥ ४४ ॥

सरसिजाकरसञ्चरदिन्दिराचरणहंसकनिक्वणमन्थरः ।
मदनमङ्गलतूर्यरवोऽभवन्मदकलः कलहंसकुलध्वनिः ॥ ४५ ॥

विकचपद्मविलोचनमात्मनो मुखमवेक्षितुमात्तकुतूहला ।
नियतमभ्रनिचोलकगर्भितः शरदकर्षदहर्पतिदर्पणम् ॥ ४६ ॥

विलसदुत्पललोचनशालिनीः स्फुरितचन्द्रमुखीः कुमुदस्मिताः ।
नरपतिः स्फुटतारकहारिणीर्निरविशद् दयिता इव यामिनीः ॥ ४७ ॥

परिणतेक्षुपरिच्युतमौक्तिकग्रथितहारमनोहरमूर्तिभिः ।
विशदमस्य यशो नृपतेः कलं कलमगोपवधूभिरगीयत ॥ ४८ ॥

दलदयुग्मदलोदरसौरभप्रसरपक्ष्मलिता वनवायवः ।
मुहुरधःकृतयन्तृनिवारणानकृषत क्षितिभृन्मदवारणान् ॥ ४९ ॥

वनभुवः परितः पवनेरितैर्नवजपाकुसुमैः कृतदीपिकाः ।
प्रथममेव नृपस्य निदेशतो विजयिनस्तुरगान् निरराजयन् ॥ ५० ॥

अथ नृपस्य समुत्सुकचेतसो [मदन*]केलिकलासु विलासिनः ।
प्रियमिवा[चरितुं*]समुपागमत् प्रणदयन्(?) क्षणदास्तुहिनागमः ॥५१॥

हिमभरैर्विहतः कमलाकरो मृदितकान्तिरभून्मृगलाञ्छनः ।
वदनमेव नरेन्द्रनतभ्रुवामभजत श्रियमप्रतिशासनाम् ॥ ५२ ॥

पुलककञ्चुकितैः कुचमण्डलैः स्फुरितसीत्कृतिभिश्च मुखेन्दुभिः ।
अविरतं स्मरतन्त्रमिवान्वभूदवनिपालविलासवतीजनः ॥ ५३ ॥

विकचकुन्दकलापपरिष्क्रियाविरचितालकजालकविभ्रमम् ।
असमयेऽपि समौक्तिकमण्डनं प्रभुरमंस्त निजं प्रमदाजनम् ॥ ५४ ॥

बहलकुङ्कुमपङ्कविलेपनप्रसृमरोष्मपयोधरमण्डलैः ।
अरमताविरतं रमणीजनैरगरुगान्धिषु गर्भगृहेषु सः ॥ ५५ ॥

इति सुखान्युचितानि हिमागमे समनुभूय मनोभवसन्निभः ।
शिशिरयामवतीष्वपि रागवान् रमयितुं रमणीरुदयुङ्क्त सः ॥ ५६ ॥

शबलितान्यलिकागरुबिन्दुभिश्चलदृशां रतिविभ्रमसूचकैः ।
नवलवङ्गतरुप्रसवास्तृतान्यभजतानुनिशं शयितानि सः ॥ ५७ ॥

परिलसन्नवलोध्ररजोभरच्छुरणपाण्डरगण्डतलैर्मुखैः ।
मृगमदद्रवचारुविशेषकैर्मृगदृशो नृपतेरहरन् मनः ॥ ५८ ॥

अपदिशञ्छिशिरानिलमङ्गकैः पुलकितैर्नृपतेः सविधं गतः ।
मदनसंभृतघर्मपयःकणैर्भृशमलज्जत मुग्धवधूजनः ॥ ५९ ॥

द्विगुणयन्नधरव्रणवेदनां कृतकचग्रहणैः परिचुम्बनैः ।
कपटरोषकषायितलोचनं निभृतहासमवैक्ष्यत यौवतैः ॥ ६० ॥

विकलकञ्चुकलक्ष्यन(व?ख)व्रणं विगतमौक्तिकहारमनोहरम् ।
तरुणिमोष्मनखम्पचमङ्गनास्तनयुगं हिमहारि विभोरभूत् ॥ ६१ ॥

उपहरन् कुसुमानि महीरुहां किसलयैः कलिताञ्जलिबन्धनः ।
मधुरकोकिलकूजितभाषितो मधुरथैनमुपासितुमासदत् ॥ ६२ ॥

मधुसुगन्धि रजः सहकारजं मलयशैलसमीरणमान्त्रिकाः ।
प्रणयरोषपराङ्मुखमानिनीहृदयसंवननार्थमिवाकिरन् ॥ ६३ ॥

उपवनेष्वगमन्नुपमेयतां स्फुटरुचो नवकिंशुककुड्मलाः ।
मथितपान्थमृगक्षतजारुणैर्मदनकेसरिणः कुटिलैर्नखैः ॥ ६४ ॥

चटुलषट्पदकज्जलपातिनी विरुरुचे नवचम्पकमञ्जरी ।
प्रकटितेव हिमात्ययमश्रिया स्मरमहोत्सवदीपपरम्परा ॥ ६५ ॥

मधुनि मुग्धदृशां मुखसंस्तवात् तदनुषङ्गितया बकुलेषु च ।
मरुति चैतदनुक्षण[सौहृ*]दात् समुचितोऽजनि सौरभसङ्क्रमः ॥ ६६ ॥

क्वणितनूपुरकुन्तलकामिनीचरणपङ्कजसङ्गवशादिव ।
मुखरभृङ्गमशोकमहीरुहैस्तदनुरूपमधार्यत पल्लवम् ॥ ६७ ॥

वरवधूपरिरम्भरसोल्लसल्ललितकुड्मलकण्टकिताकृतिः ।
कुरवकः कुसुमेषुमचेतनेष्वपि विशृङ्खलवृत्तिमसूचयत् ॥ ६८ ॥

पथिक [सार्थ*]पराक्रमणोत्सुकप्रसवकार्मुककाहलनिस्वनः ।
मधुरपञ्चमरागरसाञ्चितो जगदरञ्जयदन्यभृतध्वनिः ॥ ६९ ॥

अधिगताभिनवार्तवसम्पदः स्तबकसंजनितस्तनविभ्रमाः ।
भ्रमरकामुकसंवननक्षमा वनलता ललितां दधिरे दशाम् ॥ ७० ॥

सुतनवः फलकेषु मधूत्सवे रतिपतिं परिलेखितुमुद्यताः ।
हृदयगोचरतामनिशं गतं हरिहरात्मजमेव समालिखन् ॥ ७१ ॥

[म*]दनवैरनि(भां?भं)निभृतं पुरः क्षितिपतिं कृतचन्दनचर्चिकाः ।
अधिकघर्मपयोभिरवागमन् मृगदृशो विकसत्पुलकैः करैः ॥ ७२ ॥

मुखरकङ्कणमाकुलमेखलं चलितहारलतं लुलितालकम् ।
अधिगतश्रममस्य वधूजनो रतिविशेषमशिक्षत डोलया ॥ ७३ ॥

उचितरागविशेषमनोहरे रतिपतेरुपगानविधौ स्त्रियः ।
नृपतिगोत्रकृतस्खलना ययुः प्रियसखीसविधेषु विलक्षताम् ॥ ७४ ॥

क्षितिपतिं किल कुङ्कुममुष्टिना समभिताडयितुं धियमादधौ ।
सपदि घर्मपयःप्रसरेण तं विगलितं न विवेद वधूजनः ॥ ७५ ॥

इति समुपचिताभिश्चातुरीभिर्विशेषान्
ऋतुषु समुपलभ्यान् निर्विशन् निर्विशङ्कम् ।
सुतनुभिरवियोगोत्कण्ठिताभिस्तृतीयं
व्यतनुत पुरुषार्थं कम्पराजः कृतार्थम् ॥ ७६ ॥

इति [श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीर*]कम्परायचरिते
पञ्चमः सर्गः ।

अथ षष्ठः सर्गः ।

अथ वरतनुभिः समं कदाचिद् विरचयितुं कुसुमापचायलीलाम् ।
प्रमदवनममर्त्यकामिनीभिर्हरिरिव नन्दनमासदन्नरेन्द्रः ॥ १ ॥

मुखरितमणिमेखलाकलापाः प्रचलितमन्वचलंस्तमायताक्ष्यः ।
उपवनलतिका इवोपगीतभ्रमरकुला मलयाद्रिगन्धवाहम् ॥ २ ॥

परिवहदनुरागपूरकल्पैः पदगलितैरथ यावकैर्वधूनाम् ।
सरणिररुणतामतीव नीता समजनि नूतनपल्लवास्तृतेव ॥ ३ ॥

विविधविलसितैर्विलासिनीनामसितासितारुणकान्तिभिः कटाक्षैः ।
कुवलयकुमुदारविन्दमालाखचितमिवामलमम्बरं बभासे ॥ ४ ॥

अजनयदवनीश्वरस्य चेतस्यसितदृशां मणिनूपुरप्रणादः ।
सहपरिचलितप्रसूनकेतोरवनमदैक्षवचापघोषशङ्काम् ॥ ५ ॥

अवनिपतिमनुप्रतस्थुषीणां हरिणदृशामितरेतरप्रसक्ताः ।
मधुरसमधुरा गिरस्तदानीं बहुविधभङ्गितरङ्गिता बभूवुः ॥ ६ ॥

वरतनु ! परतः प्रयाहि मन्दं हरिणदृशां पुरतः प्रयायिनीनाम् ।
पथि गतिरयशीर्णहारमुक्तामणिगणशर्करिले पदं न कुर्याः ॥ ७ ॥

नलिनमुखि ! न बोधय प्रसुप्तानिह मणिनूपुरशिञ्जितेन हंसान् ।
द्रुतगमनविघातमाचरेयुर्नियतममी तव पादपद्मलग्नाः ॥ ८ ॥

करनखरमरीचिमञ्जरीभिर्हृतहृदयो जलशङ्कया कुरङ्गः ।
अनुपतति विलोकयैकवारं सखि ! नियतं स निवर्तते विलक्षः ॥ ९ ॥

शशिमुखि ! शशिकान्तकुट्टिमेषु स्खलनभिया न पदात् पदं प्रयासि ।
इयमिह वदनानुबिम्बराजिस्तव न पुनर्नवपङ्कजोपहारः ॥ १० ॥

किमिति मृदुपदं प्रयासि मुग्धे ! ननु कितवः सह याति कामिनीभिः ।
नवकुसुमरजोन्धकारबन्धैरभिसरणार्हमिदं वनं दिवापि ॥ ११ ॥

अथ विदितमियं द्रुता गतिस्ते मुखमवलोकयितुं निवृत्य भर्तुः ।
न किमलमपराङ्गमेव तावद् दयिततमस्य मृगीदृशां मनांसि ॥ १२ ॥

स्तनजघनभरं तवालि ! जाने तदपि गतिस्त्वरया त्वया विधेया ।
न कलयसि निरन्तरं निषेव्या युवतिजनैर्बहु* .... ॥ १३ ॥

....पतन्ति ।
मदनसुभटवारणास्त्रशङ्कां मनसि चकार चकोरलोचनानाम् ॥ ५५ ॥

करयुगकलितप्लवः प्रियाणां परिचलितोरुनितम्बमण्डलानाम् ।
........नच्छलादकार्षीत् सुरतगुरुः पुरुषायितोपदेशम् ॥ ५६ ॥

* तालपत्रादर्शे इत ऊर्ध्वं ४१ श्लोका न दृश्यन्ते ।

अवनिपतिरसि(ञ्चःक्त) दीर्घिकाया मुखकमलं सलिलेन साभिलाषम् ।
किमपि समधिकार्द्रपक्ष्मलेखं वदनमभूदरुणेक्षणं परस्याः ॥ ५७ ॥

प्रणयिनि सलिलापवारितेन स्पृशति करेण सलीलमूरुमूलम् ।
प्रकटितशफराभिघातभी(तःति)र्मिषति जनेऽप्यमुमालिलिङ्ग काचित् ॥ ५८ ॥

सलिलहतिभियापवृत्तगात्र्याः प्रचलितवेण्यपराङ्गकं परस्याः ।
धरणिपतिरमंस्त मीनकेतोः फलकमुपाहितखड्गवल्लरीकम् ॥ ५९ ॥

चरणविलुठितो विलङ्घितोरुः परिगतनीविरवासनाभिचक्रः ।
स्तनतटलुलितः क्रमेण तासां मुखशशिबिम्बमचुम्बदम्बुपूरः ॥ ६० ॥

विशदनखपदं वपुः सपत्न्या....नव पश्यति निर्निमेषमस्मिन् ।
व्यधित विहृतिकैतवेन काचित् प्रहितजला परिमीलिताक्षमेनम् ॥ ६१ ॥

विशदमधरमक्ष्यनञ्जनाभं विगतललाम वितन्वती ललाटम् ।
रतिरिव जलकेलिरङ्गनानामवनिपतेः स्पृहणीयतामयासीत् ॥ ६२ ॥

परिमुषितपटीरलेपनेष्व[ष्य*]विरललग्नसरोजकेसरेषु ।
कुचकलशतटेषु कुन्तलीनां नखरपदानि न लक्षितान्यभूवन् ॥ ६३ ॥

विहृतिरयपरिच्युतान् वतंसानसितदृशामनुदद् बहिः प्रवाहः ।
नहि जाडिमसमन्वितोऽपि कोऽपि श्रुतिविषयात् पतितैः करोति मैत्रीम् ॥

अपि दयिततमेन वारिताभिर्गृहसरसो विजहे न वारि ताभिः ।
परिलुलितललामचर्चिकाभिर्विहृतिरसान्महिलामचर्चिकाभिः ॥ ६५ ॥

अथ विहरणखेदमन्थराभिः सह निरगात् सरसो नृपः प्रियाभिः ।
कलशजलनिधेरिवाप्सरोभिर्विबुधतरुर्मथनश्रमालसाभिः ॥ ६६ ॥

स्फुटनखरदनाङ्कमङ्गनानां परिलगदार्द्रदुकूलदर्शितोरु ।
वपुरनुकलमैक्षत क्षितीशो जलकणदन्तुरदीर्घकुन्तलाग्रम् ॥ ६७ ॥

चिकुरनियमनेषु कामिनीनामभिनववस्त्रपरिग्रहान्तरेषु ।
अभिमतपददर्शनैरयत्नैरतिमदनं स्वममंस्त कम्पराजः ॥ ६८ ॥

ततः सैरन्ध्रीभिः कृतसमुचिताकल्परचनः
पुरन्ध्रीभिः सार्धं समधिगतशुद्धान्तवसतिः ।
त्रयीगीतं तेजस्त्रिपुरहरमाराध्य विधिवद्
यथार्हैर्व्यापारैर्नरपतिरहश्शेषमनयद् ॥ ३९ ॥

इति [श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीर*]कम्परायचरिते
षष्ठः सर्गः ।

अथ सप्तमः सर्गः ।

अथ कम्पनरेन्द्रसुभ्रुवां मुखपद्मान्यनुहार्य पङ्कजैः ।
अपराधभियेव भानुमानपरक्ष्माधरकन्दरामगात् ॥ १ ॥

परिचूषितदीप्तिरम्बुजैः पुनरूष्माणमिवाप्तुमौर्वतः ।
रयवल्गितवाहनो रविः पयसां राशिमवाप पश्चिमम् ॥ २ ॥

अपसर्पणसंभ्रमच्युतं दिनलक्ष्म्यास्तपनीयकुण्डलम् ।
रविमण्डलमाशशङ्किरे वरुणान्तःपुरवामलोचनाः ॥ ३ ॥

तरणेररुणीकृताः करैर्वरुणस्त्रैणकपोलभित्तयः ।
मदलोहिनिकामुपावहन् मदिरास्वादनमन्तराप्यहो ॥ ४ ॥

कमलोदरसंभृतं करैर्मधु पीत्वा रविरुज्झिताम्बरः ।
स्पृशति स्म दिशं प्रचेतसो न मदः कस्य विकारकारणम् ॥ ५ ॥

प्रथमां हरितं प्रभाकरो विरहय्यात्मनि तापमाप यम् ।
अपरामुपगम्य तं जहौ हृदयं कः खलु वेत्ति रागिणाम् ॥ ६ ॥

परलोकपथं प्रपेदुषः पुनरावृत्तिमपेक्ष्य भास्वतः ।
मुकुलीभवदम्बुजच्छलादकरोदञ्जलिबन्धमब्जिनी ॥ ७ ॥

प्रतिबिम्बपरम्पराम्बुधौ पवनोद्धूततरङ्गसङ्गिनी ।
नभसोऽवतरिष्यतो रवेर्मणिसोपानधियं व्यभावयत् ॥ ८ ॥

चरमाम्बुधिवीचिचुम्बितप्रतिबिम्बाश्रयि मण्डलं रवेः ।
दिवसान्तनटस्य धूर्जटेर्विदधे काञ्चनतालविभ्रमम् ॥ ९ ॥

चलचञ्चुगतद्विसाङ्कुरैर्दिननाथार्पितदीनदृष्टिभिः ।
रजनीविरहव्यथातुरैरथ चक्राह्वयुगैरभूयत ॥ १० ॥

उदधौ पतितस्य भास्वतः कतिभिश्चित् किरणैः खवर्तिभिः ।
उदपाद्यत कालकुञ्जरोद्दलिताहर्द्रुमशाखिकाभ्रमः ॥ ११ ॥

पतयालुपतङ्गमण्डलक्षरदंशूत्कररञ्जिताकृतिः ।
मधुकैटभरक्तलोहितामुदधिः प्राप पुरातनीं दशाम् ॥ १२ ॥

गतदीप्ति गभस्तिमालिनो विलुठ[द् वीचिषु बिम्ब*]मम्बुधेः ।
शफराः फलखण्डशङ्कया रसनाभिर्लिलिहुर्मुहुर्मुहुः ॥ १३ ॥

स्खलितातपलेशमायतैर्विटपिच्छायशतैर्वृतं जगत् ।
भयविद्रवदर्कसैनिकं तिमिरैः क्रान्तमिवैक्ष्यत क्षणम् ॥ १४ ॥

प्रवसन् दिवसात्यये न्यधादुभयेषूभयमुष्णदीधितिः ।
हृदयेषु वियोगियोषितां परितापं त्विषमोषधीषु च ॥ १५ ॥

खगमेकमवेक्ष्य तादृशं पतितं विष्णुपदातिलङ्घनात् ।
निभृतं चकिता इवाखिलास्तरुनीडेषु विलिल्यिरे खगाः ॥ १६ ॥

घटमानदलाररीपुटं नलिनं मन्दिरमिन्दिरास्पदम् ।
परिपालयति स्म निक्कणन् परितो यामिकवन्मधुव्रतः ॥ १७ ॥

अधिपङ्कजकोशमादधे बहिरालीनमधुव्रतच्छलात् ।
मधुसौरभरक्षणोत्सुका दिनलक्ष्मीरिव लक्ष्म जातुषम् ॥ १८ ॥

दिनवेषमपास्य यामिनीवपुषा कालनटस्य नृत्यतः ।
ददृशे जगता पितृप्रसूर्दिवि नेपथ्यपटीव पाटला ॥ १९ ॥

रविरथ्यखुरोत्थितापरक्षितिभृद्गैरिकरेणुशोणया ।
क्षणमेकमकारि सन्ध्यया वरुणाशारुणकञ्चुकभ्रमः ॥ २० ॥

वियति व्यरुचन् पयोधराः स्फुटसन्ध्यापरिपाटलत्विषः ।
अचिरावतरद्विभावरीपदलाक्षापटलानुकारिणः ॥ २१ ॥

नवपल्लवकोमलच्छविर्दिवि सान्ध्यो ददृशे महोभरः ।
(विनिःरवि)पातरयात् समुत्थितश्चरमाब्धेरिव विद्रुमोत्करः ॥ २२ ॥

उदियाय ततो दिगङ्गनाश्रवणाकल्पतमालपल्लवः ।
रजनीमुखपत्रलेखिकारचनारङ्कुमदस्तमोङ्कुरः ॥ २३ ॥

किमु धूमभरः प्रशाम्यतो द्युमणिग्रावगतस्य तेजसः ।
प्रससार दिशस्तमोमिषात् किमु मीलत्कमलालिसञ्चयः ॥ २४ ॥

हलिहेतिदलत्कलिन्दजालहरीकन्दलकालिमद्रुहः ।
परितस्तरुरम्बरस्थलीं परितः स्थूलतमास्तमोभराः ॥ २५ ॥

नयनानि जनस्य तत्क्षणान्निरुणद्धि स्म निरन्तरं तमः ।
रविदीपभृताभ्रकर्परच्युतकालाञ्जनपुञ्जमेचकम् ॥ २६ ॥

तदमंसत मांसलं तमस्तनुतारागणबिन्दुजालकम् ।
दिवसात्ययचण्डताण्डवच्युतमीशस्य गजाजिनं जनाः ॥ २७ ॥

तिमि...........रोपमैस्तरलाभैरुदभावि तारकैः ।
परुषातपतापितात्मनो गगनस्येव निदाघबिन्दुभिः ॥ २८ ॥

अवपत् किमु कालकर्षकस्तिमिराम्भःकलुषे नभस्तले ।
विमलामुडुबीजमण्डलीं नवचन्द्रातपसस्यसिद्धये ॥ २९ ॥

अहरत्ययरागपल्लवस्तमसा कन्दलितो नभस्तरुः ।
सृजति स्म निरन्तरं हरिद्विटपैस्तारककोरकावलिम् ॥ ३० ॥

अगमन्नभिसारिकाः प्रियाननुरागाञ्जनरञ्जितेक्षणाः ।
अभिनत्तिमिरेऽपि ताः पुनः श्वसितेनैव सुगन्धिना जनः ॥ ३१ ॥

जननीमुपलभ्य यामिनीमविकस्नेहदशाभिवर्धिताः ।
दिवसस्य लयं प्रपेदुषो गृहदीपा मुहुरर्भका इव ॥ ३२ ॥

उडुपुष्पकरम्बितं तमःकचभारं दधती निशीथिनी ।
अचिरादियमन्वपालयत् कुमुदस्मेरमुखी निशाकरम् ॥ ३३ ॥

तदनु क्षणदागमोल्लसत्कलशाम्भोनिधिवीचिरोचिषः ।
व्यरुचन् कतिचित् कराङ्कुराः शशिनः शातमखे दिशामुखे ॥ ३४ ॥

तरलालसतारकं मुखं कलयन्ती शरकाण्डपाण्डरम् ।
विगलत्तिमिराम्बरा बभौ हरिदैन्द्री हरिणाङ्कगर्भिणी ॥ ३५ ॥

अथ किञ्चिददृश्यतैन्दवं वपुरार्द्रोदयरागलोहितम् ।
बलशासनदिग्विलासिनीमुखसिन्दूरललामकोमलम् ॥ ३६ ॥

परिपिण्डितयावकारुणं प्रचकाशे हिमरश्मिमण्डलम् ।
रचितं नवरक्तसन्ध्यकैर्विजयच्छत्रमिवात्मजन्मनः ॥ ३७ ॥

परुषेऽपि तथा प्रभानिधौ विधुरं लोकमिमं परेयुषि ।
उदशिश्वसदाद्रतैःकरैरथ राजा मृदुभिर्नवोदयः ॥ ३८ ॥

अथ कम्पनृपोऽपि कृत्यवित् कृतसन्ध्यासमयोचितक्रियः ।
अवदत् सविधे स्थितां प्रियां भुवि गङ्गेत्यभिनन्दिताह्वयाम् ॥ ३९ ॥

कमलाक्षि ! कटाक्ष्यतामयं समयो वर्णनया रसार्द्रया ।
जन एष वचस्तवामृतं श्रवसा पाययितुं कुतूहली ॥ ४० ॥

इति सा दयितेन भाषिता दरनम्रं दधती मुखाम्बुजम् ।
वदति स्म शनैः शुचिस्मिता सरसोदारपदां सरस्वतीम् ॥ ४१ ॥

स्वदमानसुगन्धिमारुतः प्रसरत्कोमलचन्द्रिकोदयः ।
नृपचन्द्र ! निरीक्ष्यतामयं [समयः*] पोषितपुष्पसायकः ॥ ४२ ॥

परिरभ्य दृढं चिरागतः प्रथमाशासुदृशा निशापतिः ।
[श्लथयत्यय*]मंशुभिः खैस्तिमिरश्रेणिमयीं प्रवेणिकाम् ॥ ४३ ॥

प्रथमाचलमौलिमुच्चकैरधिरुह्याम्बरपात्रसम्भृतम् ।
अयमंशुमृणालिकामुखैस्तिमिरं चूषयतीव चन्द्रमाः ॥ ४४ ॥

अलिनीलमयस्तमोमयं प्रविलाप्योदयरागवह्निना ।
कलयत्ययमोषधीश्वरः कलधौतं शुचि कौमुदीमिषात् ॥ ४५ ॥

शशिमण्डलशङ्खपेटकादवकृष्य क्षपया समर्पितम् ।
कुमुदच्छवि कौमुदीमयं दधती क्षौममभाद् दिगङ्गना ॥ ४६ ॥

हरितं परिरभ्य वासवीं हरिणाङ्कः करपातलीलया ।
स्पृशति प्रणयात् कुमुद्वतीं बत ! विश्वासपदं न कामिनः ॥ ४७ ॥

मुहुरामृशदेव पद्मिनीमपि रागी क्षणदाकरः करैः ।
यदमुं प्रति नेयमुन्मुखी प्रभवत्यत्र पतिव्रतागुणः ॥ ४८ ॥

अनुदर्शमनुप्रवेशतस्तपनाच्छक्तिमवाप तापिनीम् ।
नियतं हिमदीधितिर्यतः क्षमते तापयितुं वियोगिनः ॥ ४९ ॥

अलिविभ्रममन्तरेति यन्न विधोस्तन्मृगलक्ष्म किन्त्वयम् ।
पुरजिद्रथचक्रताजितो बहलः कज्जललेपकालिमा ॥ ५० ॥

मघवन्मणिभङ्गमेचकः शशिनि श्यामलिमा चकास्ति यः ।
जनयत्ययमङ्कपालिकाप्रणयालीननिशीथिनीधियम् ॥ ५१ ॥

कलयामि कलङ्ककैतवान्नियतं धारयते........ ।*

[इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-

नाम्नि वीरकम्परायचरिते

सप्तमः सर्गः ।*]

अथाष्टमः सर्गः ।

.... ।
..............................व्याघ्रपुरीति सा यथार्थम् ॥

अधिरङ्गमवाप्तयोगनिद्रं हरिमुद्वेजयतीति जातभीतिः ।
पतितं मुहुरिष्टकानिकायं फणचक्रेण निवारयत्यहीन्द्रः ॥

........नुघूर्णदूर्णनाभं वनवेतण्डविमर्दिनीमवस्थाम् ।
विरतान्यपरिच्छदप्रपञ्चो भजते हन्त! गजप्रमाथिनाथः ॥

घुणजग्धकवाटसम्पुटानि स्फुटदूर्वाङ्कुरसन्धिमण्डपानि ।
श्लथगर्भगृहाणि वीक्ष्य दूये भृशमन्यान्यपि देवताकुलानि ॥

---

*इतः परमुपत्रिंशपद्यनिवेशपर्याप्तं पत्रं तालपत्रादर्शे न लिखितम् । 'व्याघ्र-पुरी' त्यादीनां वृत्तभेददर्शनादष्टमसर्गान्तर्भावः संभाव्यते ।

मुखराणि पुरा मृदङ्गघोषैरभितो देवकुलानि यान्यभूवन् ।
तुमुलानि भवन्ति फेरवाणां निनदैस्तानि भयङ्करैरिदानीम् ॥

अतिलङ्घ्य चिरन्तनीं स्वसीमामपदेष्वर्पितजीवनप्रवृत्तिः ।
मुहुरुत्पथगामिनी तुलुष्कानधुना ह्यनुकरोति सह्यकन्या ॥

सतताध्वरधूमसौरभैः प्राङ्निगमोद्घोषणवाद्भिरग्रहारैः ।
अधुनाजनि विस्रमांसगन्धैरधिकक्षीबतुलुष्कसिंहनादैः ॥

मधुरोपवनं निरीक्ष्य दूये बहुशः खण्डितनालिकेरषण्डम् ।
परितो नृकरोटिकोटिहारप्रचलच्छूलपरम्परापरीतम् ॥

रमणीयतरो बभूव यस्मिन् रमणीनां मणिनूपुरप्रणादः ।
द्विजशृङ्खलिकाखलात्क्रियाभिः कुरुते राजपथः स्वकर्णशूलम् ॥

परितस्तततन्तुवायतन्तुव्यतिषङ्गाज्जनितानि जालकानि ।
पुरगोपुरसालभञ्जिकानां दधते चीनपटावगुण्ठनत्वम् ॥

हिमचन्दनवारिसेकशीतान्यभवन् यानि गृहाङ्गणानि राज्ञाम् ।
हृदयं मम खेदयन्ति तानि द्विजबन्दीनयनाम्बुदूषितानि ॥

न तथा कटुघूत्कृताद्व्यथा मे हृदि जीर्णोपवनेषु घूकलोकात् ।
परिशीलितपारसीकवाग्भ्यो यवनानां भवने यथा शुकेभ्यः ॥

स्तनचन्दनपाण्डु ताम्रपर्ण्यास्तरुणीनामभवत् पुरा यदम्भः ।
तदसृग्भिरुपैति शोणिमानं निहतानामभितो गवां नृशंसैः ॥

सुवते न यथापुरं वसूनि क्षितयो वर्षति पूर्ववन्न शक्रः ।
शमनोऽपि जनं नयत्यकाण्डे विषयेऽस्मिन् यवनैर्हतावशिष्टम् ॥

श्वसितानिलशोषिताधराणि श्लथशीर्णायतचूर्णकुन्तलानि ।
बहुबाष्पपरिप्लुतेक्षणानि द्रमिडानां वदनानि वीक्ष्य दूये ॥

श्रुतिरस्तमिता नयः प्रलीनो विरता धर्मकथा च्युतं चरित्रम् ।
सुकृतं गतमाभिजात्यमस्तं किमिवान्यत् कलिरेक एव धन्यः ॥

इति सा निखिलं निवेद्य राज्ञे यवनानां जनगर्हितं चरित्रम् ।
अतिभीषणमात्मनः प्रभावात् कमपि प्रादुरभावयत् कृपाणम् ॥

अथ तं कलधौतकोश[तः सा क*]रलग्नत्सरुरुच्चखान खड्गम् ।
अचिरोज्झितकञ्चुकानुबन्धस्फुटकालोरगभोगसाम्यभाजम् ॥

क्षयकालकरालभद्रकालीगलकालागरुकर्द[मायमा*]नैः ।
महसां प्रसरैरदीपहार्यं किमपि ध्वान्तमिव प्रकाशयन्तम् ॥

प्रतिबिम्बितदीपकान्तिमन्तः स्फुटतापिञ्छतरुप्रसूननीलम् ।
नवमम्बुधरं विडम्बयन्तं जठरोज्जृम्भितवैद्युतप्रकाशम् ॥

तमरातिनराधिनाथनारीनयनाम्भःकणपातहेतुभूतम् ।
प्रभुरुन्मिषितस्वरोषवह्नेरधिकोद्दाममममंस्त धूमदण्डम् ॥

(कलापकम् ।)

प्रणयागतचोलपाण्ड्यलक्ष्मीश्रवणेन्दीवरमालिकायमानम् ।
विरचय्य पुरः कृपाणमेषा पुनरप्याह पुरन्दराभमेनम् ॥

नरनाथ! पुरा कृपाणमेनं विरचय्याखिलदेवतायुधांशैः ।
उपदीकृतवान् पिनाकपाणेर्दनुजानां विजयाय विश्वकर्मा ॥

अमुमुग्रतपःकृतप्रसादः प्रददौ पाण्ड्यनृपाय सोऽपि देवः ।
यमुपेत्य चिरेण तस्य वंश्याः पृथिवीमप्रतिशासनामशासन् ॥

अथ कालवशेन पाण्ड्यवंश्यान् गतवीर्यानवधार्य कुम्भजन्मा ।
मनुजेश्वर! मण्डलाग्रमेनं भवते प्रेषितवान् महाभुजाय ॥

अमुना युधि दुःसहं महः स्यात् तव नैसर्गिकसाहसप्रवृत्तेः ।
ध्रुवमूष्मणि दारुणो दवाग्निः किमुतोच्चण्डसमीरसंस्तवेन ॥

अधिसङ्गरमस्य च प्रभावाद् भविता ते न कदापि सत्त्वसादः ।
असितोमरचक्रचापमुख्यैर्द्विषदस्त्रैर्वपुषो न चाभिषङ्गः ॥

अमुमास्त्रकरालरश्मिपालीरचितालीकतटिच्छटाविलासम् ।
धुवतस्तव चेष्टितुं पुरस्तान्न कृतान्तोऽपि भवत्यलं किमन्यैः ॥

अमुनाशु विशस्य दक्षिणस्यां मधुरायां पुरि कंसवन्नृशंसम् ।
यवनाधिपतिं बलोत्तरस्त्वं विदधीथाः स्फुटमच्युतावतारम् ॥

अनिदंप्रथमो हि धार्यतेऽसौ भवतान्यैर्मनसाप्यधारणीयः ।
भुवनत्रयरक्षणैकदीक्षाविधिशंसी कटकः (पद्मा?करा)म्बुजेन ॥

चलवेणिभिरुल्बणारुणाक्षैर्विपुलश्मश्रुभिरात्तसिंहनादैः ।
विकटभ्रुकुटीकरालफालैस्त्वरमाणस्तृणगात् (?)तुलुष्कशीर्षैः ॥

ग्रसतु प्रथनाह्वये दिनादौ प्रथमानो भवतः प्रतापसूर्यः ।
मधुपानमदप्रदोषरूढं यवनीनां स्मितचन्द्रिकाविकासम् ॥

अविनीतिदवानलानुबन्धादधिकोन्मीलदघर्मघर्मजातम् ।
निहताहितलोहिताम्बुवर्षैर्नृप! निर्वापय तापमुर्वरायाः ॥

परिपन्थिकबन्धकन्धरान्तःस्रुतरक्तासवपूरपारणाभिः ।
कटपूतनभूतयातुधानानभितस्तर्पयतात् तवैष खड्गः ॥

दुरितैकपरं तुलुष्कनाथं द्रुतमुत्खाय जगत्त्रयैकशल्यम् ।
प्रतिरोपय रामसेतुमध्ये विजयस्तम्भशतानि बाहुशालिन्! ॥

त्वयि नाथ! नियन्तृतां प्रपन्ने धृतवेगा स्थिरसेतुबन्धनेन ।
प्रथयत्वनुकूलयानलीलामचिरेणैव कवेरजाकरेणुः ॥ *

[इति श्रीगङ्गादेव्या विरचिते मधुराविजय-
नाम्नि वीरकम्परायचरिते
अष्टमः सर्गः ।*]

---

* इतः परं दश पत्राणि तालपत्रादर्शाद् विभ्रष्टानि ।

*............फलकेन केचित् प्रत्यार्थिनां वञ्चितबाणवर्षाः ।
अलक्ष्यपातं युगपत् कृपाणैः कृत्ताखिलाङ्घ्रींस्तुरगा....म् ॥

आसञ्जिताः कङ्कमुखैर्विमुच्य ....भुवनेषु पङ्क्तिः ।
आराच्चरन्त्या विरराज मृत्योरुत्तम्भिता तोरणमालिकेव ॥

कृत्ताः शशाङ्कार्धमुखैः पृषत्कैर्धनुष्मतां हास्तिकहस्तकाण्डाः ।
रक्तह्रदेषु न्यपतन् भुजङ्गाः पारीक्षितस्येव मखानलेषु ॥

मुक्ताफलैर्वीरकृपाणलेखाविभिन्नगन्धद्विपकुम्भमुक्तैः ।
रक्तारुणैस्तत्क्षणघट्टनोत्थस्फुलिङ्गसङ्घातमतिर्वितेने ॥

यावत् कृपाणेन विपाट्य कुम्भं निवर्तते सत्वरमश्ववारः ।
तावद् गृहीत्वास्य तुरङ्गमङ्घ्र्योरास्फालयामास गजस्तमुर्व्याम् ॥

निशाचराः केचन कुञ्जराणां कुम्भस्थलान्निस्सृतमास्रपूरम् ।
निष्ठ्यूतमुक्तामणयः सहर्षं चुचूषुरुत्पुष्करनालदण्डैः ॥

जिघत्सयान्तः पतगैः प्रविष्टैः प्रस्पन्दमानं कुणपं द्विपस्य ।
समीपमासाद्य सजीवबुद्ध्या व्यसुं सतृष्णोऽपि जहौ सृगालः ॥

चक्रैर्निकृत्तानि शिरांसि यावदाधोरणानां न पतन्त्यधस्तात् ।
अक्लिष्टशोभान्यवतंसहेतोस्तावत् प्रतीष्टानि निशाचरीभिः ॥

करेण कश्चित् पदयोर्गृहीत्वा क्षिप्तं दवीयो वियति द्विपेन्द्रः ।
पतन्तमाच्छिन्नकृपाणयष्टिः प्रत्यैच्छदुच्चैर्दशनद्वयेन ॥

क्षिप्तो गजेनोर्ध्वमसिद्द्वितीयः स्कन्धे निपत्यास्य पुरस्तरस्वी ।
निपात्य चाधोरणमभ्यमित्रं गजाधिरोहः स्वयमेव जज्ञे ॥

द्विषा सरोषेण पृषत्कवर्षैर्निषूदितः कोऽप्यमरत्वमेत्य ।
चकार तस्योपरि पुष्पवर्षं सहर्षमुद्घोषितचाटुवादः ॥

---

* इतः पूर्वं शताधिकश्लोकविच्छेदसंभावनया सर्गसङ्ख्या न निश्चेतुं शक्या ।

कुन्तेन कश्चिद् द्विषता विभिन्नस्तथैव संश्लेषममुष्य यातः ।
भिन्दन्नुरस्तेन चमत्कृतोऽभूद् गुणेषु को मत्सरमादधाति ॥

चिराय कौचित् कलहायमानावन्योन्यकौक्षेयककृत्तशीर्षौ ।
विमुक्तदेहौ तदनुक्षणेन ससौहृदौ दिव्यपुरीमयाताम् ॥

सङ्ग्रामवन्यामभितश्चरन्तो दर्पोद्धताः केचन राजसिंहाः ।
प्रत्यर्थिनां पार्थिवकुञ्जराणां शिरांस्यभिन्दन्नखरैः[खराग्रैः* ॥]

.... ।
....स्तस्य विरोधियोधान् दृष्ट्वा जहासेव पलायमानान् ॥

एकप्रहारेण सकङ्कटानामाधोरणानां करिणां च देहैः ।
द्विधा विभिन्नैरभितो दिवेकुमीषत्करास्तस्य विमर्दमार्गाः ॥

कुम्भेषु भिन्दन् नृपतिर्द्विपेन्द्रान् मुक्ताफलैः शर्करिलान्तराभिः ।
प्रावर्तयद् रक्ततरङ्गिणीभिः परश्शताः संयति ताम्रपर्णीः ॥

तेन द्विपास्तोमरिणा विभिन्नाः कुंभस्थलैरुज्झितमौक्तिकौघैः ।
क्रौञ्चस्य जहुर्गुहशक्तिघातप्रकीर्णहंसप्रकरस्य शोभाम् ॥

रंहस्विनः स्वाभिमुखान् क्षितीन्द्रो मृगान् नखाग्रेण यथा तरक्षुः ।
प्रसह्य वक्षस्सु युधि प्रवीरान् क्षुण्णानकार्षीच्छुरिकामुखेन ॥

शूरस्तथा प्राहृत मुद्गरेण शिरस्त्रवन्ति द्विषतां शिरांसि ।
यथा विनिर्यन्नयनानि तानि मङ्क्षु न्यमाङ्क्षुः स्वशरीर एव ॥

[तस्मि*]न्निति व्यापृतहेतिजाते परापतन्त्यः परिपन्थिसेनाः ।
कल्पक्षयोदर्चिषि हव्यवाहे महाम्बुधेराप इवाशु ने[शुः*] ॥

न जामदग्न्येन न राघवेण तथा न भीमेन न चार्जुनेन ।
आपादितस्तेन यथा समीके हर्षो महर्षेः कलहप्रियस्य ॥

---

* इतः परं पत्रद्वयं निर्लेखं दृश्यते ।

ततस्तुलुष्कान् युधि [कान्दिशी*]कानालोक्य विष्फारितघोरशार्ङ्गं
कम्पक्षितीन्द्रं यवनाधिराजः प्रत्यग्रहीद् वृत्र इवामरेन्द्रम् ॥

तं वीरपाणाधिकपाटलाक्षं ललाटलक्ष्यभ्रुकुटीकरालम् ।
मदस्य रोषस्य च देहबन्धं संभेदमाशङ्कत वीरवर्गः ॥

निरायता तस्य तुरङ्गवेगा वेणिर्मणिश्रेणिमती चकाशे ।
अमर्षवह्नेर्ज्वलनोन्मुखस्य धूमच्छटेव स्फुरितस्फुलिङ्गा ॥

आस्फाल्यमानस्य च तेन गाढं शार्ङ्गस्य मौर्वीनिनदश्चकार ।
चिरात् परित्यज्य तमुच्चलन्त्या जयश्रियो नूपुरघोषशङ्काम् ॥

पराक्रमाधःकृतचोलपाण्ड्यं वल्लालसम्पल्लतिकाकुठारम् ।
रणोन्मुखं कम्पनृपोऽभ्यनन्दीद् वीरः सुरत्राणमुदग्रशौर्यः ॥

आकर्णमाकृष्टशरासनौ तौ मिथः किरन्तौ विशिखानसङ्ख्यान् ।
वीरौ स्वबाहुद्रविणानुरूपमायोधनं मानधनौ व्यधाताम् ॥

बाणा निरस्ता यवनेन तस्मिन्नपाङ्गपाता इव वीरलक्ष्म्याः ।
कम्पेश्वरेणाप्यभिपारसीकं शराः कटाक्षा इव कालरात्रेः ॥

स केरलप्राणमरुद्भुजङ्गान् वन्यावनीन्द्रद्रुमदाववह्नीन् ।
अन्ध्रान्धकारक्षयतिग्मभासो बाणानमुञ्चद् यवने नरेन्द्रः ॥

क्षतानि यान्यस्य शरैः शरीरे चकार वीरस्य तुलुष्कवीरः ।
वितेनिरे तानि नखाङ्कशङ्कां जयश्रियो भोगसमुत्सुकायाः ॥

उदग्रमग्रे यवनाधिभर्तुः साक्षात्कलेमौलिमिवाशुगेन ।
स मङ्क्षु सार्धं जयकाङ्क्षितेन ध्वाङ्क्षध्वजं ध्वंसयति स्म धन्वी ॥

अमर्षितस्याथ पृषत्कवर्षं विमुञ्चतो विद्विषतः शरेण ।
स कार्मुकज्यामलुनात् तुलुष्कराज्यश्रियो मङ्गलसूत्रकल्पाम् ॥

विहाय शार्ङ्गं धनुरिद्धरोषस्तुलुष्क[वीरस्त*]रवारिमुग्रम् ।
तुरङ्गपर्याणनिबद्धवर्धाविलम्बि(भिः?नं) सत्वरमुज्जहार ॥

अथाग्रहीत् कम्पनृपस्तमेव कौक्षेयकं काल[करालरूपम् ।
व्या*]पादनार्थं यवनेश्वरस्य यः प्रेषितः प्राक् कलशोद्भवेन ॥

विषच्छटाधूम्ररुचिर्नृपस्य कराग्रधूता करवाललेखा ।
[जिह्वेव रेजे*] यवनाधिराजप्राणानिलान् जिघ्रसिषोर्भुजाहेः ॥

स वञ्चयंस्तत्तरवारिधारां धाराविशेषप्रवणोपवाह्यः ।
अशातयत्तस्य शिरो निमेषा[दने*]न कर्णाटकुलप्रदीपः ॥

अज्ञातसेवोचितचाटुवादं तुलुष्कसाम्राज्यकृताभिषेकम् ।
दिवौकसामप्यकृतप्रणामं भूमौ सुरत्राणशिरः पपात ॥

च्युतेऽपि शीर्षे चलिताश्ववल्गानियन्त्रणव्यापृतवामपाणिम् ।
प्रतिप्रहारप्रसृतान्यहस्तं वीरः कबन्धं द्विषतोऽभ्यनन्दीत् ॥

मानोन्नते कम्पनृपस्य मौलौ पपात दिव्यद्रुमपुष्पवृष्टिः ।
स्वयंवराभ्युत्सुकराजलक्ष्मीविमुक्तमुक्ताक्षतजालकल्पा ॥

प्रशान्तदावेव वनान्तलक्ष्मीर्गतोपरागा गगनस्थलीव ।
कलिन्दजा मर्दितकालियेव दिग् दक्षिणासीत् क्षतपारसीका ॥

हृतावशिष्टानथ वैरियोधान् संरक्ष्य पादप्रण*........ ।
.... ॥

[इति श्रीगङ्गादेव्या विरचितं मधुराविजयं
नाम वीरकम्परायचरितं
समाप्तम् ।*]
शिवं भूयात् ।

* इयानेव तालपत्रादर्शः समुपलब्धः ।

EXTRACTS FROM SELECT OPINIONS.

The Modern Review (March, 1917):—"In the extant Sanskrit anthologies the name of female poets and their selected verses are found not to a small extent, but we could not come across any complete work written by a poetess. We are, however, extremely glad to note and our sincere thanks are due to Pandits Harihara Sastri and Srinivasa Sastri that they have been able to bring to light a volume which may be regarded complete, though in fact not so, owing to the gaps left out by the scribe in the manuscript—the only manuscript from which it has been printed.

Its authoress, Gangadevi, was the queen of Kampana or Kampa, one of the kings of Vijayanagara (1367 A. D). The subject of her present work is the life of her royal consort with special reference to the conquest of Madhura (Madura) then under the flag of the Muhammadan rule. Hence the Kavya is termed Madhura-vijaya or Virakamparayacharita. The book thus throws a flood of light upon the history of that time in the Deccan. The historical importance of the work has been shown in an ably written introduction by Mr. T. A. Gopinatha Rao M. A., who is not unknown to the readers of the Modern Review.

As to the poetical merit of the work the poetess has exhibited her so much poetic talents in every direction that it deserves to be classed among the writings of Mahakavis (the great poets in Sanskrit literature).

It is written in strict conformity to the rules of a Mahakavya laid down in Sanskrit Rhetoric, and as the learned editors have pointed out, our poetess "writes in Vaidarbhi style, and her thoughts flow with ease and simplicity. Her diction is beautiful and charming and her similis are grand and drawn direct from nature." Indeed a new chapter will be added to Sanskrit literature by the discovery of this work, and India may be proud not only of her one Gangadevi, the sacred river Ganges, but also of another Gangadevi, the poetess of Madhura-vijayam."

VIDHUSEKHARA BHATTACHARYA.

:o:

The United India & Native States (11th June-1917):—"This charming poem published from Travancore gives the go-by to the old charge that Sanskrit has not produced Women poets. The discovery of the work is important not only as a reminder of female achievement in Sanskrit literature, but as a source of fresh first hand light on the early history of the Vijayanagara Empire."

The Hindu Madras (1st May 1917):—"A most valuable and pleasing work of a Hindu poetess whose talents have been surpassed but by few of our poets."

R. Narasimhacharya M. A., Director, Archaeological Researches, Mysore (11-11-1916) :— The book contains several welcome items of information which add to our present knowledge of tbe Vijayanagara History."

செந்தமிழ் (தொகுதி ௧௫-பகுதி 2):—"இதிலுள்ள சுலோகங்கள் எல்லாம் சொற்சுவை பொருட்சுவை பொருந்திய செவ்விய நடையுடையனவாக விளங்குகின்றன. பெண்மக்களுள் வடமொழி வல்லுநராய் வைதுஷ்யமும் ஸாஹித்தியசக்தியுமுடையராய் காவ்யங்கள் செய்வோருமுளர் என்பதற்கு இது நிதர்சனமாயிருப்பது பற்றி மிகவும் பாராட்டற்பாலது.

இக்காவியத்தினால் தேவியாருடைய கல்வித்திறமை பர்த்ருவாத்ஸல்யம் ஞானசீலம் முதலிய பல குணங்களும் விளங்குவனவுமன்றிச் சரித்திரவாராய்ச்சி செய்பவர்கள் அறியவேண்டிய பல விஷயங்கள் வெளியாகின்றன. தேவியார் பேதையர் என்னும் பெண்மக்களுள் ஒருவராயிருப்பினும் அவர் சாமடைந்த வைதுஷ்யத்தை அவம் போக்காது விநியோகஞ்செய்திருப்பதைச் சற்று யோசித்துப் பார்த்தால் சாதாரணமாக பெண்கல்வியின் அருமையையும் அதை உபயோகிக்கும் முறையையும் அதனாலாகும் பயன்களையும் எல்லோருமறிந்துகொள்வதற்கேற்றதொரு படியமைப்புப்போல் விளங்கும் படி குலமகட்குத் தெய்வம் கொழுனன் என்ற கொள்கையுடையராய் வீரப்ரதாபாதி குணவிசேஷங்களை விஷயமாகக்கொண்டு பர்த்ருகீர்த்தனம் பண்ணித் தம் பர்த்தாவுக்கு இம்மையில் இன்பமும் புகழும் உண்டாக்கி "ப்புலவர்பாடும் புகழுடையோர் விசும்பின் வலவனேவாவான ஊர்தியெய்துப" என்றபடி மறுமையிலுத்தமலோகப்ராப்தியுண்டாகச்செய்துகொண்ட புத்திசாதுர்யம் நன்கு புலப்படத்தக்கது."
